

R

Raabe, Paul R., 1953. USA KS - Tanult Concordia Sem. MDiv 1979. Washington Egyetem MA 1979.- Michigan Egyetem PhD 1989. Tanított Concordia Coll 1979-83. Cocordia Sem. vezetője 1983-tól. Szerkeszti a Concordia Journale 1985-től. Szakterülete a héber Biblia és a szentia nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** Psalm Structures: A study of Psalms with Refrains. Sheffield 1990. "The Effect of Repetition in the Suffering Servant Song" JBL 1984.

Raban, Avner 1937. Ramat David, Izrael – Héber Egyeteme Jeruzseálem MA 1974. PhD 1982. Tanított Haifa Egyetem 1973. Tengeri népek kutató központ 1973-82. Tengeri Népek Kutató központ 1991-től. Számos intézetben tanított Ohel Sara Coll 1976-84. Haifa Egyetem 1982-88. Harvard Egyetem 1987-88. Maryland Egyetem 1988. Ásatások szakértője Tel Akkor 1983-85. Askelon ásatások vezetője 1985-87. 1990. Galileai tenger menti ásatások 1989. Caesarai ásatások vezetője 1990-91. Szakterülete az archeológia. **Művei:** The Sea People and Their Contributions to Civilization BAR 17/6. 1991. King Heród's Dream – Caesarea on the Sea Norton 1988. harbour Archeology Brit Arch. Report 257.ed 1985.

Rad, Gerhard von 1901 Nürnberg – 1971 Heidelberg. Németország- Evangélikus lutheránus teológus, ÓSz-kutató. Tanulmányait Erlangen és Tübingen egyetemeken végezte. 1925-ben a Bajor evangélikus egyház felügyelője. 1929-ben Erlangenben tutor. 1930–34 magántanár Lipcsében, 1934-1945 Jénában professzor, az ÓSz-i tanszék vezetője, 1945-1949 Göttingenben tanított. 1949-től haláláig Heildelbergben tanított. Kutatási területei a Deuteronomium, irodalmi analízis, formakritika, Hexateuchus magyarázat, ÓSz-i teológia. Mózes ötödik könyvéhez írt kommentárt, a papi és a levita kör prédikációs tevékenysége nagyon érdekelte, a szent háború koncepcióját is kutatta. Disz doktor Lund és Wales egyetemeken. **Művei:** *Das Gottesvolk im Deuteronomium*, Göttingen 1929; *Die Priesterschrift im Hexateuch*, Stuttgart 1934; *Das formgeschichtliche Problem des Hexateuchs*, Stuttgart 1938; *Deuteronomium-Studien*, Göttingen 1947; *Der Heilige Krieg im alten Israel*, Göttingen²1952; *Das erste Buch Mose*, 3 Bde [= *Das Alte Testament Deutsch*], Göttingen 1949-1953; *Das fünfte Buch Mose* [= *Das Alte Testament Deutsch*], Göttingen 1964; *Die Weisheit in Israel*, Göttingen 1970; - *Gesammelte Studien zum AT*, 2 Bde, Göttingen 1958-1973.

Rabanus Maurus, ld. **Hrabanus Maurus**.

Rad, Gerhard von, 1901 Nürnberg – 1971 Heidelberg. Németország - Evangélikus teológus, ÓSz-kutató. Tanulmányait Erlangen és Tübingen egyetemeken végezte. 1930–1934 között tanár volt Lipcsében, 1934-től Jénában az ÓSz-i tanszék vezetője, majd 1945-től Göttingenben tanított. Kutatási területei a Deuteronomium, irodalmi analízis, formakritika, Hexateuchus-magyarázat, ÓSz-i teológia. Mózes ötödik könyvéhez írt kommentárt, a papi és a levita kör prédikációs tevékenysége nagyon érdekelte, a szent háború koncepcióját is kutatta. **Művei:** *Das Gottesvolk im Deuteronomium*. Göttingen 1929; *Die Priesterschrift im Hexateuch*. Stuttgart 1934; *Das formgeschichtliche Problem des Hexateuchs*. Stuttgart 1938; *Deuteronomium-Studien*. Göttingen 1947; *Der Heilige Krieg im alten Israel*. Göttingen²1952; *Das erste Buch Mose*. 3 kötet. Göttingen 1949–1953; *Das fünfte Buch Mose*. Göttingen 1964; *Die Weisheit in Israel*. Göttingen 1970; *Gesammelte Studien zum AT*. 2 kötet. Göttingen 1958–1973.

Radácsi György, 1846 Szepesi – 1928 Sárospatak. Magyarország - 1867-ben Sárospatakon végezte a gimnáziumot, 1871-ben a teológiát. 1873-tól külföldön volt, 1877-ben a sárospataki teológiai akadémia bibliai tanszékére került vissza. Sok lapban publikált, számos tankönyvet

átdolgozott. **Művei:** *Bibliai tanulmányok*. Sárospatak 1886–1906; *Ószövetségi kánontörténet*. kézirat.

Radday, Yehuda T., 1913 Csehország - Jewish Theol Sem. MA 1959. Héber Egyetem Jeruzsálem PhD 1969. Technion Israel Inst of Tehcnology 1979-82. Intézet Dékánja 1982. – Heidelbergben a Zsidó tudományok főiskoláján tanít 1982- 1982-83 rektor. Vendég előadó a Helderbergi Egyetemen 1992-93. Szakterülete a Héber Bibli **Művei:** *On Humour in the Hebrew Bible*. Sheffield, 1990. *Genesis- An Autherspchip Study in Computer-Assisted Statistical Linguistics* 1985. *The Unity of Isaiah in the Light of Statistical Linguistics*. Hildesheim, 1973.

Radl, Walter 1940 Aussing/Billina Csehország - Tanulmányait Innsbruck és Bonn egyteemén végezte Bochun ThD 1968. Habilitált Bonn 1980. Tanított Augsburg Egyetem 1984-től. Újszövetségi egzegéizist tanít Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Das Lukas-Evangéleium* Wiss. Buchgesellschaft 1988. *Galatabrief: Stuttgarter Kleiner Komment*. Kath Bibelwerk 1986. *Paulus und Jesus in Lukanischen Doppelwerk*. Lang, 1975.

Raffay Sándor, 1866 Cegléd – 1947Bp.?, . Magyarország - Evangélikus teológiai akadémiai tanár. Középiskoláit Cegléden és Szarvason végezte. 1885-től a budapesti egyetemen jogot hallgatott, 1887-ben a pozsonyi evangélikus teológiai akadémiára iratkozott be. 1890-ben Jéna, 1891-ben Lipcse, 1892-ben Basel egyetemén folytatta tanulmányait. 1892-től a beszercebányai evangélikus gimnáziumban a magyar nyelv és történelem tanára volt, 1893-ban a tápiószentmártoni evangélikus gyülekezet lelkésze lett. 1896-tól a pozsonyi evangélikus teológiai akadémián tanított a rendszeres teológiai és ÚSz-i írásmagyarázati tanszéken. **Művei:** *Die Hussiten in Ungarn*. Jena 1891; *Ev. konfirmandusok kátéja*. Orosháza 1898, 1899; *A hellenismus és a philonismus kosmogoniája*. Bp. 1899; *A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban*. Pozsony 1899; *A synoptikus kérdés mai állása*. Uo. 1900; *Apróságok*. Bp. 1904; *A szerencse*. Uo. 1904; *Péter Apostol*. Uo. 1905; *Jézus példázatai*. Uo. 1905; *Új szövetségi apokrifusok*. Pozsony 1905. 1902-ben megindította Pozsonyban a *Teológiai Szaklapot*, amelynek felelős szerkesztője volt, ebben több cikke is megjelent.

Rahlfs, Alfred, 1865 Linden – 1935 Göttingen. Németország - Evangélikus ÓSz-kutató, Septuaginta-specialista. 1881-ben Göttingenben filozófiai doktorátust, 1886-ban teológiai és orientalisztikai diplomát kapott. 1888–1890 között alapítványi felügyelő volt, 1891-től magántanár, 1901-től tanár, 1919-től ÓSz-professzor Göttingenben. 1907-ben a Rudolf Smenddel együtt alapított intézetben adták ki a *Septuagintát*, 1908-ban ~ vezette a berlini és a göttingeni egyetemen a Septuaginta Társaságot. Céljuk a LXX legrégebbi változatának rekonstruálása volt. ~ életében a Zsoltárok és Ódák kötet jelent meg és 1922-ben egy vékonyka kötet Rút könyvéből, 1926-ban a Teremtés könyve a Stuttgarti Bibliai társaság kiadásában jelent meg. 1892-ben újabb szövegeket talált Atanáz 39. húsvéti levelében és a Vatikáni kódexben (B[03]). A kódexet 367-re vezette vissza, illetve azt állította, hogy az az 5. sz.-ban Hesychianus recenzióján esett át. A szahidi zsoltárokat 400 körülre datálta és Küroszi Theodoretosztól származtatta, de a lukianoszi recenziót is felfedezte, amely megelőzte Órigenész munkáját (ezt ~ 235–240 körülre datálta). **Művei:** *Des Gregorius Abulfarag genannt Bar Ebhroyo Anm. z. den Salomonischen Schrr*. Göttingen 1887; *Lehrer u. Schüler bei Iunilius Africanus*. Göttingen 1891; *Der Text des LXX-Psalterns. Nebst einem Anh.: Griech. Psalterfrgm. aus Oberägypten...* Göttingen 1907; *Lucians Rezension der Königsbücher*. Göttingen 1911; *Griech. Wörter im Koptischen* (SAB) Berlin 1922, 1036–1046; *Verz. der griech. Hss. des AT* (MSU 2). Berlin 1914; *Verz. der Schrr. Julius Wellhausens*, in: MARTI, K. (szerk.), *Stud. z. sem. Philol. u. Religionsgesch. Julius*

Wellhausen z. siebzigsten Geb... (BZAW 27). Gießen 1914. 351–368; *Die at. Lektionen der griech. Kirche* (NGWG.PH 1915,1). Berlin 1915. 28–136 (= MSU 5, Göttingen 1915); *Hexaplarische Randnoten z. Isaias 1–16* (MSU 6 szerzőtárs: LÜTKEMANN, L.). Göttingen 1915; *Oriens christianus*. Göttingen 1916; *Über einige at. Hss. des Abessinierklosters S. Stefano z. Rom* (MSU 3,1). Göttingen 1918; *Paul de Lagarde, Dt. Schr.* Göttingen⁵ 1920; *Über Theodotion-Lesarten im NT u. Aquila-Lesarten bei Justin*: ZNW 20 (1921). 182–199; *Das Buch Ruth griech. als Probe einer krit. Handausg. der LXX*. Stuttgart 1922; *Stud. über den griech. Text des Buches Ruth*: NGWG. Berlin 1922. 47–164 (= MSU 3,2); *LXX Societas Scientiarum Gottingensis auctoritate*. I. *Genesis* Stuttgart 1926; X. *Psalmi cum Odis* Göttingen – Zürich 1931; *LXX, id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*. Stuttgart 1935; *Septuaginta-Stud.* 3 kötet. Göttingen² 1965.

Rahner, Karl, 1904 Freiburg – 1984 Innsbruck. Ausztria - A II. vatikáni zsinat mérvadó teológusa. 1922-ben belépett a jezsuita rendbe, 1924–1927 között filozófiát hallgatott Pullachban. 1927–1929 között latin- és görög tanár volt, majd 1933-tól teológiát tanult Valkenburgban. 1936-ban Innsbruckban doktorált, majd 1936-tól uo. dogmatikát tanított. 1939-ben a nemzetiszocialisták bezárták a teológiát, ~ Svájcban bújkált, majd Bécsben lelképásztorkodott. 1945–1946-ban és 1953–1955-ben dékán volt Innsbruckban, 1946–1964 között dogmatikát tanított. 1964-től Münchenben vallásfilozófiát tanított, 1971-ben nyugdíjba vonult, Münchenben élt, a teológia határkérdéseivel foglalkozott, 1982-ben Innsbruckba költözött. A Biblia vallásfilozófiai üzenetét kutatta az újszolasztika eszközeivel. Gondolkodásában a heideggeri hatás meghatározó jellegű volt. Nyelvezete gyakran elvont, nehezen érthető. A történetkritikai egzegézist igyekezett beépíteni dogmatikájába is. **Művei:** *Eine Theologie der Verkündigung*. Freiburg 1939; *Die Kirche – Gottes Kraft in menschlicher Schwäche*. Freiburg 1956; *Ignatius von Loyola. Geistliche Briefe*. Einsiedeln – Köln 1956; *Ignatius von Loyola. Briefwechsel mit Frauen*. Freiburg 1956; *Griechische Mythen in christlicher Deutung*. Zürich 1957, Basel 1984; *Sinn der Geschichte – Persönlichkeit und Geschichte*. Kvelaer 1959; *Himmelfahrt der Kirche*. Freiburg 1961; *Kirche und Staat im frühen Christentum*. München 1951; *Maria und die Kirche. Zehn Kapitel über das geistliche Leben*. Innsbruck² 1951; *Symbole der Kirche*. Salzburg 1954; *Abendland*. Freiburg 1966. *Mit jelent Jézust szeretni?* [ford. Gaál András] Freiburg im Breisgau, 1993. Az igazi engedelmesség Bp. é. n. *A hit alapjai : Bevezetés a kereszténység fogalmába* : jegyzet / ; [ford. Endreffy Zoltán] Bp. 1985. *Gefahren im heutigen Katholizismus* Einsiedeln , 1955 *Imádság és élet* München, 1965. *Az Ige hallgatója : Vallásfilozófiai alapvetés* [ford. Gáspár Csaba László] Bp., 1991

Raimund, Peñaforti, 1180 Villafranca – 1275 Barcelona. Spanyolország - Katalán egyházjogász. Barcelonában, majd 1210-től Bolognában tanult, 1216-ban akadémiai fokozatot szerzett és kánonjogi professzor lett. Itt írta *Summa iuris* c. művét. 1220-ban Barcelonában kanonok lett, 1222-ben belépett a domonkos rendbe, 1223–1229 között a rendi iskolában tanított. 1230-ban IX. Gergely pápa penitenciáriusa lett Rómában, itt készítette el fő művét, a pápai dekrétumok gyűjteményét *Compilatio decretalium quinque divisa libris jussu Gregorii IX.* címmel. 1234-ben ezt a pápa *Rex pacificus* kezdetű bullájával a katolikus egyház jogává emelte. 1238-ban bünbánati jogi gyűjteményt készített *Summa de poenitentia, et matrimonio* címmel, amelyet csak halála után adtak ki. Munkái évszázadokra meghatározták a Biblia egyházjogi és morális értelmezését, valamint az egyház bünbánati gyakorlatát. Morális szemléletének elmélyítése érdekében arab és héber tanulmányokat is folytatott, és két tanulmányi házat alapított e nyelvek tanulmányozására. 1601-ben VIII. Kelemen pápa szentté avatta. **Művei:** Rius y Serra, J. (szerk.), *S. Raymundus de Pennaforte. Opera omnia*. Roma 1945–.

Rainey, Anson F., 1930 Dallas USA TX - Tanult California Bapt. Theol. MA 1953. Brandeis Egyetem MA 1959. PhD 1962. dolgozott American Institute for Holy Land Studies 1962-től. Vendég Professzor Tel Aviv Egyetem 1963-tól. Ball Illan Egyetem Israel 1982-től. Ásatások szakértője 1966, 1968. Arad 1967. Beer-Sheba 1969-76. Tel- Michal 1977-80. Vezetője Tel- Gerise 1981-88. Szakterülete az archeológia, héber Biblia, mezopotámia tanulmányok, szemita nyelvek, szövegek és feliratok, valamint egyiptológia. **Művei:** Amarna Letters 359-379. AOATS 1978. The Society of Ugarit Bialik Inst. 1967.

Raisanen, Heikki 1941. Helsinki, Finnország. – Tanulmányait Helsinki Egyetem STL 1967. STD 1969. Tanított Helsinki Egyetem 1975- A Finn tudományos Akadémia tagja 1984-től. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és a post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Jesus, Paul and Torah Sheffield, 1992. Beyond New Testament Theology SCM 1990. Paul and the Law. Fortress, 1986

Ramsey George W., 1937. Prescott USA AR - Tanulmányait Princeton Egyetem MA 1965. PhD 1968. Tanított Carleton Egyetem Kanada 1965-68. Presbyterian Coll 1968- től. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** The Quest for the Historical Israel. John Knox, 1981. SCM 1982. "Speech Forms in Hebrew Law and Prophetic Oracles JBL 1977.

Rapoport, Salomo Juda Löb, 1790 Lemberg – 1867 Prága, Csehország - Rabbi és tudós. Hagyományos Talmud-tanulmányok mellett profán tudománnyal is foglalkozott, a klasszikus és modern hébert is beszélt. 1832-ben Olaszországba ment, kereskedéssel foglalkozott, 1837-ben Tarnopolban lett rabbi. 1840-ben Prága főrabijává lett. Ifjúságában költéssel próbálkozott, majd a zsidó tudományok felé fordult, zsidó újságot és havilapot szerkesztett. A történetkritikai módszerrel és a felvilágosult eszmék fényében vizsgálta a zsidó hagyományokat és a Bibliát. A Bírak könyvét szerkesztett műnek tartotta, egyes zsoltárokat Dávid után keletkezetteknek tekintett. Izajás könyvét egy későbbi próféta által szerkesztett műnek tartotta. Zsidó kutatásai igen nagy jelentőségűek, a Talmud utáni tudósok életrajzát összefoglalta, számos európai (olasz, spanyol, közép- és nyugat-európai), babiloni és észak-afrikai kutatót fedezett fel. 1833–1856 között kiadója volt a *Kerem Hemed* (Szőlőskert és vidámítás) c. periodikának. 1852-ben egy talmudi reáliákkal foglalkozó szótárt adott ki *Erech Millin* (Szókinccs) címmel. A reformzsidósághoz tartozott, de elvetette azt az emancipációt, amely minden zsidó sajátosságát feladna. Jelentősége a keresztény Biblia-tudomány számára, hogy nagy zsidó hagyomány-ismerete ellenére kereste a kapcsolatot keresztény tudósokkal és egzegétákkal (pl. Franz Delitzsch-csel). **Művei:** *Ner Mißwah*. 1815; *Nahalat Jehuda. Sche'erit Jehuda*. Wien 1827; életrajzi cikkek: *Bikkure ha-Ittim* 9– 1828–1831 = *Jeri'ot Schelomo* 1904. reprint: Prága 1913 és 1960; *Erech Millin*. Prag 1852, Varsó 1914, Jerusalem 1969; *Tokhahat Megullah*. Frankfurt a.M. 1845; *Diwre Schalom we-Emet*. Prag 1861, reprint: Tel Aviv 1969; *Nahalat Jehuda*. Krakó 1868; előszó. HIJJA, A., *Hegjon ha-nefeschhez*). Leipzig 1860, reprint: Jerusalem 1967, 1971; fordítás: WIGODER, G., New York 1968–1969, London 1969. cikkek a következő periodikumokban: *Wissenschaftliche Zeitschrift*, *Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judentums*, *Kerem Hemed*, levelek: HARKAVY, A. (szerk.), *Zikkaron la-Rischonim* 1. (LUZZATTO, S. D. 1829–1860), St.Petersburg 1881; GRAEBER, S. E., *Iggerot Schir* (LUZZATTO, S. D. 1833–1860), *Przemysl* 1885–1886; DÜNABURG-DINUR B. Z., in: *Kirjat Sefer* 3. 1927, 222–235; 306–319.

Rasco Emilio 1947 La Habana (Kuba) - 2000 Róma - Tanulmányait a Spanyol Pápai Egyetemen kezdte PhL 1948. Pont. Bibl. Inst. Roma SSL 1958. Gregoriana Egyetem Róma STD 1975. Tanított Gregoriána Egyetem. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** La Teologia de Lucas: Origenes, Dessarolo Orientaciones. Gregoirana, 1975.

Rashkow, Ilona, N. 1947. New York USA NY. - Maryland Egyetem MA 1984. PhD 1988. Tanított Maryland Egyetem 1987-88. Georgetown Egyetem 1988—89. Lektor a State University NY. Szakterülete a héber Biblia **Művei:** *The Phallacy of Genesis: A feminist psychoanalytic Approach.* Westminster/John Knox 1993. *Upon the Dark Places: Sexism and Anti-Semitism in English Renaissance Biblical Translation.* Sheffield, 1990.

Rasi, rövidítés: **Rabbi Selomo Jitzhaki,** 1040 Troyes – 1105 Troyes, Franciaország - Zsidó Biblia- és Talmud-komentátor. 1060-ban Rheinlandba költözött, majd Mainzban tanult híres rabbik mellett. Isaac ha-Levi Mainz-ban zsidó szellemi centrumot és kitűnő Talmud-iskolát hozott létre, vele ~ egész életében levelezett. Troyes-ban élt haláláig, új egzegéta-iskolát alapított, kedvelt tanító volt. Az egész ÓSz-t kommentálta, kivéve Ezdrás, Nehemiás, Ezekiel és Jób könyveit. Pentateuchus-magyarázatát a zsidó iskolákban tankönyvként tanították. A legismertebb és legkedveltebb kommentárjai az Énekek éneke, a Prédikátor, a Rút és Eszter könyveihez írott magyarázatai. ~ volt a legfontosabb képviselője a palesztinai, az olasz és az askenázi egzegetikai hagyománynak. Népszerűségét nem tudományos értéke, hanem szellemessége adta. Minden magyarázata szorosán kötődött a szöveghez. Nagy hatással volt a keresztény kommentátorokra is a reneszánsz kortól kezdve. A párizsi St. Victori iskola fedezte fel, a ferences Nicolaus de Lyra *Postilla litteralis*ában sok gondolatot átvett tőle, de hatott Luther Márton biblia-értelmezésére is. Műve kb. 200 magyarázó hagyományán alapult, végigmagyarázta az egész babiloni Talmudot (kivéve a 3. traktátust). **Művei:** DUKES, L. (ford.), *Pentateuch-Kommentar.* 5 kötet. Prag 1833–1838; ROSENBAUM, M. – SILBERMANN, A. M. – BLASKI, A. – JOSEPH, L. (ford., szerk.), *Pentateuch with Targum Onkelos, Haptharoth, Prayers for the Sabbath and Rashi's Commentary.* 2 kötet. London 1946; BAMBERGER, S. (ford., kommentár), *Pentateuch-Kommentar.* 1873. utánnomás: Basel 1962.

Rast, Walter E., 1930 San Antonio, USA TX - Tanított Concordia Theol Sem MDIV 1950-56. Chicago Egyetem PhD 1961-66. Tanított Valparasio Egyetem 1961-92. BASOR prof 1984-90. Ásatások szakértője Tell Ta'annek 1963.-68. Tell er-Rumeith 1967. 1967-től a Holt-tengeri projekttel foglalkozik. Szakterülete az archeológia és héber Biblia. **Művei:** Bab adh-Dhra: Excavations in the Cemetery Directed by Paul W. Lapp 1965-67. Taanach I. Studies in the Iron Age Pottery ASOR 1978. Tradition History and the Old Testament. Fortress, 1972.

Ratisbonne, Marie-Theodore, 1802 Strassburg – 1884 Párizs. Franciaország - Jogot tanult és közjegyzőként működött Colmarban. Liberális zsidóként nőtt fel és zsidó szokások szerint élt. Strassburgban orvostudományt tanult, de hallgatott filozófiai előadásokat is. Itt lett kereszténnyé és saját zsidó-keresztény közösséget akart létrehozni, de amikor ezt a tervét nyilvánosságra hozta, el kellett hagynia az iskolát. 1827-ben titokban megkeresztelkedett, majd teológiát kezdett tanulni és 1830-ban pappá szentelték. Kisebb papi szemináriumokban tanított, 1840-ben a párizsi Notre-Dame helyettes plébánosa lett. Testvérével, Alfonzzal egy kongregációt alapítottak papok és szerzetesek számára „Notre Dame de Sion” néven. **Művei:** *Essai sur l'éducation morale.* Strassburg 1828; *Eclaircissements de M. Bautin.* Paris 1835; *Histoire de St. Bernard.* 2 kötet. Paris 1840, 1903; *Manuel de la Mère Chrétienne.* Paris 1859, 1929; *Méditations de St. Bernard sur la vie présente et future...* Paris 1864, 1894; *Reponses aux Questions d'un Israélite de notre temps.* Paris 1878; *Mes Souvenirs.* Paris 1889.

Ratisbonne, Marie-Alfonse, 1814 Strassburg – 1884 Ain Karim, Palesztina - Keresztény hitre tért zsidó. Irodalmat, jogot, ügyvédi és banki ismereteket tanult. Gyűlölte a kereszténységet, főleg testvére, Theodore megtérése után. 1842-ben egy Mária-jelenés

hatására megtért és megkeresztelkedett, majd a jezsuita noviciátusba lépett. A jezsuiták ekkoriban zsidókat nem vettek fel tagjaik közé, ezért csak IX. Piusz különleges engedélyével léphetett be a rendbe, a Notre-Dame de Sion papi tagja lett. 1848-ban pappá szentelték és misszionáriusként működött. Különösen sokat dolgozott zsidók és mohamedánok között mind karitatív, mind oktatási munkában. A párizsi intézményhez hasonlóhoz hozott létre a Szentföldön. 1855-ben a Sion nővérek intézetét alapította meg Jeruzsálemben, kolostort, árvaházat is létesített, illetve Palesztinában misszionált. **Irodalom:** BUSSIÈRES, Th. de, *Alphons Maria Ratisbonne*, Paris 1859. németül: Paris 1926; ROSENTHAL, D. A., *Konvertitenbilder aus dem 19. Jahrh.* III.1, Schaffhausen 1869, 194/237; EGAN, M. J., *Our Lady's Jew. Father M. Alph. Ratisbonne*. Dublin 1953; BARON, R., *Alph. Ratisbonne*, in: *Révue du Rosaire* IV, 1954.

Ratzinger, Joseph (XVI. Benedek pápa), 1927 – Németország – Freisingben végzett teológiai tanulmányokat, 1951-ben pappá szentelték, 1953-ban doktori fokozatot szerzett. 1959–1963 között a bonni egyetemen fundamentális teológiát tanított, 1963–1969 között a münsteri, 1967–1969 között a tübingeni és a regensburgi egyetemeken dogmatikát. A II. vatikáni zsinaton az új, haladó szemléletű teológusok közé tartozott. 1965-ben a *Concilium* és 1975-ben a *Communio* c. folyóiratok egyik alapítója. 1969–1977 között a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja. 1977-ben müncheni érsekké és bíborossá nevezték ki. 1981-től a Hittani Kongregáció prefektusa volt. 2005-ben XVI. Benedek néven pápa lett. Számos biblikus vonatkozású dokumentumot adott ki. **Művei:** (válogatás) *Krisztusra tekintve : A hit, a remény és a szeretet gyakorlása* [ford. Klemm László] Bp., 1993 *Dogmatische Konstitution über die Kirche : authentischer lateinischer Text* Münster, 1965. *Benedek Európája : a kultúrák válságában* [ford. Diós István] Bp., 2005 *The theology of history in St. Bonaventure* [tr. Zachary Hayes] Chicago, 1971. *Krisztusra tekintve : A hit, a remény és a szeretet gyakorlása* [ford. Klemm László] Bp., 2005 *A föld sója : Kereszténység és Katolikus Egyház az ezredfordulón : a bíborossal Peter Seewald beszélget*; [ford. Diós István] Bp., 2005. **Irodalom:** Pápai Biblikus Bizottság: *Szentírásmagyarázat az egyházban* Bp. 1998.

Ravasz László, 1882 Bánffyhunrad – 1975 Budapest, Magyarország - Református püspök. 1900-ban Székelyudvarhelyen, 1904-től Kolozsváron teológiát tanult, 1903-ban püspöki titkár lett. 1905-ben a berlini egyetem hallgatója, 1906-ban Bánffyhunradon káplán, 1907-ben Sárospatakon teológiai tanár, 1908-tól Kolozsváron a gyakorlati teológia tanára. 1917-ben zsinati tag lett, 1918-ban főjegyző az erdélyi egyházkerületben. 1921–1948 között dunamelléki püspök, Budapestre költözött. 1923-ban a Protestáns Irodalmi Társaság elnöke lett, 1925-ben az MTA tiszteletbeli tagja. 1951-ben a lelkészségből is nyugalomba vonult. A Corvin-lánc tulajdonosa. **Művei:** *Bevezetés a gyakorlati teológiába*. Kolozsvár 1907; *A szocializmus evangéliuma és az evangélium szocializmusa*. Kolozsvár 1921; *Pál Athénben*. Kolozsvár 1928; *Tábor hegy ormán*. Kolozsvár 1928; *Krisztus a gyárban*. Bp. 1934; *Ószövetségi magyarázatok* (Zsolt, Ézsaiás 1–12, Zzakariás könyve). Bp 1993; *Az Újszövetség magyarázata* 2 kötet. Bp. 1991.

Razzi, Serafino, 1531 Maradi di Mugello – 1611 Firenze. Itália - Egzegéta. Különböző helyeken volt lektor és prior a domonkosok rendjében. 1588–1590 között Perugiában volt régens, 1589-ben Dalmáciában általános helynök, 1591–1595 között Pratóban gyóntató, 1600-tól Firenzében penitenciárius. 24 nyomtatásban megjelent művét és 58 kéziratát ismerjük, homiletikai és rendtörténeti munkákat is írt. **Művei:** *La vita et sinistituioni del sublime et illum teol. G. Taulerotrads novemante*. Firenze 1568; *Vitae de i Santi e Venerabili de santissimer Ordine dei Predicatori*. Firenze 1577.

Rea, John 1925. Pittsburgh USA PA - Princeton Egyetem RSE 1948. ThD 12958. Wheaton Coll. Grad MA újabb diploma bibliai irodalomból 1952. Tanított Grace Coll and Grace Theol. Sem. 1953-60. Moody Bilbe Inst 1960-63. Melodyland School of Theology 1977-82. Dékán Regent Egyetem 1982-90. 1990-től nyugdíjas. **Művei:** "Joel Book of" in. dict. Of Pentecostal and Charismatic Movements. Zondervan, 1988.

Rebić, Adalbert 1937 Humski Klenovci, Horvátország - Római katolikus pap, egyetemi tanár. A polgári iskolát szülőhelyén végezte, majd 1948 - 1956 között a zágrábi gimnáziumban folytatta középiskoláit. 1956- 1965 között filozófiai tanulmányait Zágrábban és a római Gregoriánán folytatta. 1965-től 1968-ig a római bibliai intézetben tanult tovább, 1969-ben doktori címet szerzett . 1969-1986 között az egyetemi könyvtár igazgatója volt. 1968 óta a bibliai tudományok professzora (egzegezis és bevezető) és a babliai nyelveket oktatta: héber, arab, szír-arám, a zágrábi KBF-en. Eközben a Zadári és a Đakovói teológiai karon is tanított, 1971-ben habitált. 1972 -2002 között a Horvát Mariológiai Intézet elnöke volt. 1976 – 1988 között gazdasági ügyintéző. 1970-1995 között a *Blagoslovna Smotra* (Katolikus Szemle) c. folyóirat főszerkesztője, a *Krišćanska Sadašnjost* (Keresztény jelen) munkatársa, közreműködött a horvát nyelvű Biblia kiadásában. A horvát *Vallási lexikon* főszerkesztője, 1974-től a „Communio” c. nemzetközi teológiai folyóirat végrehajtó bizottságának tagja. 1991-ben a Menekültügyi Hivatalban tevékenykedett, 1995-ben a horvát kormány tárca nélküli minisztere lett. Kutatási területe A Biblia első öt könyvének egzegezise (Teremtés, Kivonulás, Új törvénykönyv); Ámosz és Ózeás, Izaiás és Jeremiás próféták; Palesztina archeológiája – régészete; Zsidóság és a keresztény-zsidó viszonyok; Újszövetség (Evangéliumok). Fordítói tevékenysége: németből, franciából angolból, olaszból és spanyolból horvát nyelvre 26 könyv. **Művei:** *Vodič kroz Svetu zemlju, (Szentföldi kalauz)*, Zagreb, 1983 első kiadás, 1988 második és 1996 harmadik kiadás; *Isusovo uskrsnuće. Činjenice, tumačenje, vjera. (Krisztus feltámadása. Tény – magyarázat – hit.)* Zagreb 1971. és 1999 átdolgozott kiadás; *Očenaš, (Miatyánk)* Zagreb, 1973 és 1995; *Biblijske starine, (Bibliai régiségek)* Zagreb 1983 és 1996; *Prorok - čovjek Božji, (Próféta – Isten embere)* Zagreb 1984 és 1996; *Blaženstva, (Boldogságok)* Zagreb 1986 és 1996; *Riječi života vječnoga, (Az örök élet igéi)* Zagreb 1988; *Amos, prorok socijalne pravde, (Ámosz, a szociális igazság prófézája)* Zagreb 1993; *Slovnica hebrejskoga jezika, (Héber szótár)* Zagreb 1994 és 1997; *Jeruzalemska Biblija (uredio Stari zavjet), (Jeruzsálemi Biblija fordítása)* Zagreb, 1994; *Stvaranje svijeta i čovjeka, (A világ és az ember teremtése)* Zagreb, 1996; *Središnje teme SZ. (Az Ószövetség központi témája)* Zagreb, 1996; *Jeruzalem 300 godina, (Jeruzsálem 300 éve)* Zagreb 1998; *Prorok i njegova preljubnica (Hoš 1–4). Metafora braka u službi proročke poruke, (A próféta és szerelmese – A házasság metaforája a prófétai szolgálatban)* Zagreb, 2005; *Biblijski i crkveno-špovijesni vidovi euharistije i križa, (Az euharistia és a kereszt a biblia és az egyház meglátásában)* Zagreb, 2005; *Opći religijski leksikon* (Leksikografski zavod, 2002, 1064 str., ilustrirano, Kunstdruckpapier), kao glavni urednik.

Reddish, Michell G., 1953. Jesup USA GA - Ga. Egyetem BA. 1975. South Bapt Tehol sem Mdiv 1978., PhD 1982. Tanított South Bapt. Theol. Sem 19880-82. A Görög Intézetben tanyit 1982-83. Újszövetség tanszékvezető a Stetson Egyetem 1983-86. Szakterülete az Újszövetség Apokrifok és Post-iblikus tanulmányok. **Művei:** An Introduction to the Bible. Abingdon 1991. Apocalyptic Literature: A Reader Abingdon 1990.

Redford, Donald B., 1934. Toronto, Kanada - Toronto Egyetem MA 1958. PhD 1965. Tanított Brown Egyetem 1959-61. Lektor Toroton Egyetem kelet-ázsiai tanulmányok központjában 1962-től. Ásatások szakértője Jeruzsálemben 1964-65. Vizsgálta az Osiris

templom feliratait Karnakban 1970-72. Ásatások vezetője Karnak 1975-től. Ásatások vezetője, Mendes 1990-től. Szakterülete Archeológia és Egyiptológia. **Művei:** Egypt, Canaan, and Israel in Ancient Time. Princeton UP., 1992. Akhenaten, the Heretic King. Princeton UP., 1984. History and Chronology of the Egyptian 18.th Dynasty: Seven Studies. Univ. of Toronto, 1967.

Reif, Stefan 1944. Einburgh, Anglia – London Egyetem BA 1964. PhD 1969. Cambridge MA 1976. Tanított Glasgow 968-72. Glasgow Héber Főiskolán tanít 1970-72. Dropsie Coll. vezetője 1972-73. Cambridge Egyetem könyvtárosa 1973-tól. Schechter Geniza vezetője. Vendég professzor Héber Egyetem Jeruzsálem 1989-ben. Szakterülete Héber Biblia Semita nyelvek szövegek és föliratok, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Judaism and Hebrew Prayer, Cambridge UP. 1993. Genizah researech After Ninenty Years. Cambride UP. 1992. Published Material in the Cambridge Genizah Collections. Cambridge UP., 1988. Interpreting the Hebrew Bible. Cambridge UP., 1982.

Reimarus, Hermann Samuel, 1694 Hamburg – 1768 Hamburg. Németország - Filozófus, teológus, orientalista. 1714-ben teológiát és filozófiát tanult Jéna, majd 1716-ban Wittenberg egyetemén. 1720-ban tanulmányi körutat tett Leidenben, Oxfordban és Londonban. 1722-ben Wittenbergben oktatott, 1723–1727 között Weimar állami iskolájának rektora volt, 1727-től Hamburg akadémiái gimnáziumának keleti nyelvek tanára. Héber filológiát és filozófiát oktatott, 1734-ben Adolph Hoffmannal együtt publikálták Jób-fordításukat és -kommentárjukat. 1750–1752 között kiadta Dio Cassius görög történetíró gondolkodásáról írt tanulmányát, 1761-ben meghívták Göttingenbe az egyetem orientalisztikai tanszékére és a szentpétervári Tudományos Akadémia tagjai közé. Christian Wolffs és az angol deisták, illetve a francia forradalom eszméinek hatására megfogalmazta a természeti vallás kritériumait *Die vornehmsten Wahrheiten der natürlichen Religion* címmel, és ennek megismerését állította gondolkodásának középpontjába. (*Apologie oder*) *Schutzschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes* című apológiájával a szellemtörténet új irányát indította el. A kereszténység kinyilatkoztatását vizsgálva szembeállította egymással az ÓSz-t és az ÚSz-t. ~ szerint az ÓSz-i pátriárkák, bírák, királyok, papok és próféták nem az üdvözítő kinyilatkoztatást közölték, hanem csak az erények megőrzésén munkálkodtak, vagyis az egész írásnak erkölcsi célja volt, amely végső soron a természeti vallás célja. A csoda-elbeszélések közül az ÓSz-ben vitatta a Vörös-tengeren való átkelést a beszámoló ellentmondásai miatt. Az ÓSz-i könyveket, csak morális írásoknak tekintette és nehezményezte, hogy hiányzik belőlük a halhatatlan lélekre való utalás. Az ÚSz-t is a felvilágosodás valláskritikai elvei szerint vizsgálta, de korabeli szövegmagyarázati hiányosságok miatt óriási tévedései voltak. Jézus szerinte önkényesen értelmezte az ÓSz-i próféciákat, azok ~ szerint nem voltak olyan radikálisak, mint ahogyan Jézus közvetítette. Elkülönítette egymástól Jézus és az apostolok tanítását, mert úgy vélte, Jézus egy természetes, tisztességes és gyakorlatias vallásosságot hirdetett, amelyet csupán az apostolok tettek természetfeletti vallássá. Jézus Isten országát hirdette, amelynek lehetetlenségét felismerte a kereszten, az apostolok azonban ezt nem tudták elfogadni, a halott testét ellopták és kitalálták Jézus mennybemenetelének tanát. Az apokaliptikus szisztéma szerint ők fogalmazták újra a krisztológiát és a parúziát, ezért a kereszténység nem kinyilatkoztatott, hanem kitalált vallás. Ehhez járultak később a dogmák, amelyek megváltoztatták a kereszténységet. Az *Apológia* minden nyilvánvaló durava tévedése ellenére kiindulópontja lett a későbbi Jézus-élete-kutatásnak és új lendületet adott a történetkritikai egzegézisnek mind az ÓSz mind az ÚSz kutatásban. **Művei:** *Vindictio dictorum Veteris Testamenti in Novo allegatorum*. Göttingen 1983; *Gesammelte Schriften*. München 1979; *Apologie oder Schutzschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes*. Frankfurt a.

M. 1972; *Die Vernunftlehre, als eine Anweisung zum richtigen Gebrauche der Vernunft in dem Erkenntniß der Wahrheit : aus zwoen ganz natürlichen Regeln der Einstimmung und des Widerspruchs* Hamburg – Bonn 1790; *Gerhard Freund Theologie im Widerspruch: die Lessing-Goeze-Kontroverse*. Stuttgart 1989.

Reinach, Salomon, 1858 Saint-Germain-en-Laye - 1932 Párizs Franciaország - Antikvitás szakértő és gyűjtő. Legismertebb műve 1902 „Cultes, Mythes, Religions” a 19 század egyik univerzális műveltségű személyisége. Magánéletéről keveset tudunk. Két testvére, Joseph (1856-1923) és Théodore (1860-1928). Ismert művészeti galéria tulajdonosok voltak Natalie Clifford Barnes, ahol művészetet oktatót itt ismerkedett meg a költőnővel Renée Vivien-el. Színés ismerősei oktattak neki klasszikus görög epigrammákat. Házába gyűjtötte a görög kultúra szerelmeseit. Igyekezett kifejleszteni egy olyan múzeum elképzelést, amely pedagógiai célokat is szolgált, ezért 1862-ben alapította Musée des Antiquités nationales Saint-Germain-en-Laye, 1902 ennek a múzeumnak lett az igazgatója. De ugyanakkor tanított 1890-92 és 1895-1918 Ecole du Louvre-ban. 1902-ben professzori kinevezést kapott és ettől kezdve általános művészettörténetet tanított, 1905-10 festészetet és grafikát. Ugyanakkor ismertsége alapján a numizmatika professzorának hívták meg a Collège de France-ba, tagja volt a párizsi antikvitás társaságának Mitglied der Pariser Société des antiquaires de France (alapítva 1804), katalógust állított össze Adolf Furtwängler-el, aki drágakő specialista volt. A főműve az ikonográfiai enciklopédiája. Vallástörténeti nézetei befolyásolták az újszövetségi kortörténet kutatását is. Legalább 6000 dolgozatot és több száz könyvet írt. **Művei:** Catalogue sommaire (1887); Antiquités nationales, description raisonnée du musée de Saint-Germain-en-Laye. Bronzes figurés de la Gaule romaine (1894); Manuel de philologie classique (1880); Catalogue du Musée impérial de Constantinople (1882); Traité d'épigraphie grecque (1885); S.R.-E. Pottier-A. Veyries, La nécropole de Myrina (1887); Les gaulois dans l'art antique et le aureophage de la bigne Ammendois (1889); Répertoire de peintures grecques et romaines (1892); Antiquités de la Russie méridionale (1892); Les Celtes dans les vallées du Po et du Danube (1894); Pierres gravées des Collections Marlborough et d'Orléans, des Recueils d'Eckhel, Gori, Levesque de Gravelle, Mariette, Millin, Stosch... (1895); Répertoire de la statuaire grecque et romaine. I-VI (1897 ff./ Reprint 1965); Répertoire des vases peints grecs et étrusques (1899-1900); Revue critique d'Histoire et de Littérature (1900) 102 ff. (positive Besprechung von A. Furtwängler, Die antiken Gemmen, 1900); S.R. (Hrsg.), Histoire de l'inquisition au Moyen-Age (1900-1901); L'album de Pierre Jacques, sculpteur de Reims dessiné à Rome de 1572 à 1577 (1902); Une statuette de bronze représentant Alexandre le Grand (1905); Répertoire des peintures du moyen-âge et de la renaissance (1280-1580) mehr. Bände (1905 ff.); Cultes, mythes et religions. 5 Bde. (1905-21); Orpheus. Histoire générale des religions (1909); Répertoire de reliefs grecs et romains. I-III (1909/1912); Essai sur la mythologie figurée et l'histoire profane dans la peinture italienne de la renaissance (1915); Apollo. Histoire générale des arts plastiques fondée à l'Ecole du Louvre (1919); Répertoire des peintures grecques et romaines (1922); La représentation du galop dans l'art ancien et moderne (1925); S.R. (Hrsg.) La Colección Lazaro de Madrid (1926-27); Amalthée (1930-31); S.R.-H. Verne-E. Pottier, L'Ecole du Louvre (1932); Übersetzung von Augustinus »De civitate Dei« ins Französische.

Reinhard, Gregor 1957? Németország - Teológiai és klasszika filológiai tanulmányait 1977-82 Frankfurt a.M., Heidelberg és Zürich egyetemén végezte. Ösztöndíj 1982 első teol vizsga Nassau. Tudományos munkatárs 1982-86 Zürich ószövetségit fakultáson O.H. Steck. Lelkész 1986-87 Zürich. Második teol vizsga VDM (Verbi Divini Minister) Teológiai doktorátus 1987. Züricher Bibel munkatársa lesz 1987-94. Habilitáció Ószövetségből 1990. Magántanár 1991-95 Zürichben. Ösztöndíj 1992 Szíriában és Jordániában tanul. Heisenberg

ösztöndíj 1994-95. 1995/96 Nyilvános rendes tanár Göttingenben Ószövetségi fakultáson és Konviktus igazgató Hannoverben. 1999-től a Göttingeni tudományos akadémia tagja. 2002-03 Berlin tudományos társaság tagja. 2006-07 Hamilton Christ Church College, vendég tanára Oxford-ban. Szakterülete Ószövetség irodalom és teológia története, keleti és ószövetségi próféciák. Zsidóság története a perzsa korban. **Művei:** *Rezeption und Auslegung im Alten Testament und seinem Umfeld*, Fribourg 1997. *Studien zur Septuaginta und zum hellenistischen Judentum*, Tübingen 1999. *Liebe und Gebot. Studien zum Deuteronomium*. Göttingen, 2000. *Schriftauslegung in der Schrift*. Berlin-New York 2000. *Religion und Religionskontakte im Zeitalter der Achämeniden*, Gütersloh 2002. "Abraham, unser Vater". *Die gemeinsamen Wurzeln von Judentum, Christentum und Islam*, Göttingen 2003. * *Götterbilder - Gottesbilder - Weltbilder. Polytheismus und Monotheismus in der Welt der Antike*. Tübingen, 2000.

Reinmuth, Eckart 1951 Rostock, Németország - Evangélikus teológiát tanult 1969-1974 Greifswald-ban. Diplomát szerezett 1974-ben Kutató tevékenység 1974-1981 Halle-Wittenberg Egyetemen. 2. teológiai vizsgája 1978-ban. Teológiai doktortáus 1981-ben. Lekipásztori ténykedés 1981-1986 Bützow in Mecklenburg-ban. Tanítani kezdett 1986 -1993 Naumburg katechetikai iskolájában 1992 - 1993 Naumburg Katechetikai iskolájának rektora. 1992 -ben habilitált Jénában "Pseudo-Philo és Lukács kapcsolatáról (Tübingen 1994). 1993 - 1995 Erfurtban az újszövetség tanára. 1995-től Rostockban tanít Professor für Neues Testament an der Theologischen Fakultät der Universität Rostock. **Művei:** *Wandlungen Gottes: Beiträge einer Ringvorlesung der Theologischen Fakultät zum 60. Todestag Ernst Barlachs* Rostock 2001. *Hermeneutik des Neuen Testaments : eine Einführung in die Lektüre des Neuen Testaments* Göttingen, 2002.

Reithmayr, Franz Xaver, 1809 Ilkofen –1872 München, Németország - Katolikus ÚSz-i egzegéta. 1820–1826 között a regensburgi latin iskolában tanult, majd 1826–1828 között filozófiát, 1828–1830 között teológiát hallgatott a püspöki liceumban. 1830-tól a müncheni egyetemen teológiai és filozófiai előadásokat látogatott. 1832-ben pappá szentelték, a regensburgi gimnázium tanára lett. Münchenben tanult tovább a teológiai fakultáson, közben 1835–1836 között egy müncheni gimnáziumban tanított hittant. 1836-ban a teológiai fakultáson tanított, 1837-ben doktorált, az ÚSz-i egzegetika tanszékén és a gimnáziumban is tanított. 1838-ban professzor lett egyházjogon is. 1840-ben kiadta a Patrológiát és 1845-ben a Római levél kommentárját, amelyben a Möhler-féle kéziratot dolgozta át. A történetkritikai egzegézistól távolságot tartott, az atyák egzegézise felé tájékozódott. **Művei:** *Patrologie, od. christliche Literärgesch. Aus dessen hinterlassenen Hss. mit Ergg.* I. München 1840; *Historischer und mythischer Christus*, in: HPBl 9 (1842) 401–427. 529–541. 673–684; 10 (1842) 175–189; kiadta: *Patrum apostolicorum S. Clementis Rom., S. Barnabae, S. Ignatii & S. Polycarpi epistolae. Accedunt S. Ignatii & S. Polycarpi martyria*. München 1844; *Commentar z. Briefe an die Römer*. München 1845, utánnomás: 1976; *Einl. in die canonischen Bücher des neuen Bundes*. München 1852; kiadta: *Novum Testamentum Graece et Latine*. München 1857; *Commentar z. Briefe an die Galater*. München 1865; THALHOFER, V. (szerk.), *Lehrb. der bibl. Hermeneutik aus dessen hinterlassenen Hss. mit Ergg. und einer Lebensskizze des Verf.* München 1874.

Reitzenstein, Richard August, 1861 Breslau – 1931 Göttingen, Németország - Protestáns filológus és orientalista. Ókori filológiát és forráskritikát tanult, majd diplomája megszerzése után hosszú ideig olaszországi könyvtárakban lexikográfiai és kódextudományi kutatásokat végzett, kódexeket adott ki. 1888-ban habilitált, 1889-ben professzor lett Rostockban, 1892–1893-ban Giessenben, majd Strassburgban. 1898-ban tanulmányi és kutatói utat tett, ennek

eredménye a Strassburgi kódex-gyűjtemény. 1911-ben Freiburgban tanított, 1914–1928 között Göttingenben. Sokat vitatkozott Harnackkal az 1Kor 13,13 triadikus formulái kapcsán, amelyet Polybiosra vezetett vissza és a Pál által használt antignosztikus formulák megrövidítésének és átformálásának tartott. Pál hellenista irodalmi idézeteit is kritikával illette (1Kor 15,33), nehezen elfogadva azt, hogy Pál pogány szerzőket is tanulmányozhatott. Összeütközésbe került Albert Schweitzerrel is, Pálnak a hellén misztériumvallásokról birtokolt ismeretei tárgyában. Foglalkozott Jézusnak Zebedeus kérdésére adott válaszával (Mt 29,20–28; Mk 10,35–45 és Lk 12,49–; 22,36–). Az összes teológiai kutatása a fogalmak vallástörténeti hátterére vonatkozott. János keresztségéről igazolta az őskeresztény keresztelési rituálét, ez hatott Rudolf Bultmann kutatásaira is. Minden állítását fogalomtörténeti magyarázattal igyekezett alátámasztani. A hermetizmus kutatásának is új lendületet adott. **Művei:** *De scriptorum rei rusticae qui intercedunt inter Catonem et Columellam libris deperditis.* Berlin 1884; *Arriani tón meté Alexandron libri septimi fragmenta e codice Vaticano rescripto edita* Breslau 1888; *Zwei religionsgeschichtliche Fragen nach ungedr. griech. Texten der Strassburger Bibl. I Beschneidung u. Priesterordnung. II Schöpfungsmythen u. Logoslehre.* Straßburg 1901; *Zur Mandäerfrage:* ZNW 26 (1927), 39–70; *Hl. Handlungen* (Vortr. der Bibl. Warburg 1928–1929). Berlin – Leipzig 1930; *Die Vorgesch. der christlichen Taufe.* Leipzig 1929.

Renan, Ernest, 1823 Tréguier – 1892 Párizs, Franciaország - Valláskutató, orientalista, író. 1838-ban belépett a párizsi szemináriumba, 1841-ben Issy szeminárumban filozófiai kérdésekkel foglalkozott, skót és német filozófusokkal ismerkedett. 1843-ban a Grand Séminaire de Saint-Sulpice-ban hébert és németet tanult. 1845-ben elhagyta a szemináriumot, mert megzavarta a történetkritikai egzegézis. A tudományt és a hitet nem tudta összeegyeztetni, ~ számára a kereszténység a vallás magasabb foka maradt, de a katolicizmus ennek szabad dogmatikus fejlődésének tekintette. Tanulmányait a Sorbonne-on fejezte be, 1847-ben a szemita nyelvről írt tanulmányt. 1848-ban *De l'origine du langage*, 1852-ben *Averroés et l'averroisme* és 1855-ben *Histoire générale des langues sémitiques* című tanulmányai indították el tudományos karrierjét. 1849–1850-ben az Institut de France megbízásából archeológiai utazást tett Itáliába. 1851-ben a nemzeti könyvtár és a *Revue des Deux-Mondes* munkatársa lett. 1860–1861-ben régészeti kutatóutazásokat tett Palesztinába, Szíriába és Libanonba, ennek következménye lett a *Vie de Jésus* (Jézus élete) c. műve. 1862-ben a Collège de France professzora lett, székfoglalójában Jézust példa nélküli embernek írta le, aki a katolikus egyház egyik legnagyobb ellensége. Jézus életéről szóló munkái nemcsak tudományos kutatásain, hanem ateista világnézetén is alapultak. 1870-ben III. Napóleon után a köztársaság ismét rábízta a Collège de France tanári állását, és 1883-ban az adminisztratív ügyek intézését is. 1878-ban a Francia Akadémia tagja lett. Műveiben a központi téma a kereszténység és a zsidóság maradt, szembeszállt a rasszizmussal és az antiszemitizmussal, liberális gondolkodó volt. **Művei:** PSICHARI, H. (szerk.), *Oeuvres complètes.* 10 kötet. Paris 1947–1961; GAULMIER, J. (szerk.) *Vie de Jésus.* Paris 1974; *Nouvelles considérations sur le caractère générale des peuples sémitiques et en particulier sur leur tendance au monothéisme*, in: *Journal Asiatique*, 1859, 214–282 és 417–450; *Les Rabbins français du commencement du quatorzième siècle*, in: *Histoire littéraire de la France.* Paris 1877, 430–753 (újnyomás: 1971); *Les écrivains juifs français du quatorzième siècle*, in: uo. 1893, 351–789 (újnyomás: 1971); GAULMIER, J. (szerk.), *Judaïsme et Christianisme.* Paris 1977; RÉTAT, L. (szerk.), *Histoire et parole, choix de textes,* Paris 1984; SALGÓ E. (ford.), *A kereszténység eredetének története.* Bp. é.n.; SALGÓ E. (ford.), *Az evangéliumok és a második keresztény nemzedék.* Bp. 1899; GYÖNGYÖSI J. (ford.), *Jézus élete.* Bp. 1921., RÉZ P. (ford.), *Jézus élete.* Bp. 1991. **Irodalom:** LONKAY A., *Magyar védhangok Krisztus és a kereszténység mellett, Renan és a renanisták ellen.* Pest 1864.

Rendsburg, Gary A., 1954 Baltimore USA, MD. - New York Egyetemen MA 1977. PhD 1980. tanított Canisius Coll. 1980-86. Cornel Egyetem 1986-89. Szakterülete a Héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** Linguistic Evidence for the Northern Origin of Selected Psalms. Scholars, 1990. Diglossia in Ancient Hebrew AOS? 1990. The redaction of Genesis. Eisenbrauns, 1986.

Rendtorff, Rolf, 1925 Preetz-, Németország - Evangélikus teológus, ÓSz-kutató. Teológiát tanult Kiel Egyetemén, 1945-50 majd pedig Göttingen és Heidelberg-ben fejezte be tanulmányait 1950-53. Doktorátusát Gerhard von Rad-ál írta. Berlinben 1958-ban, Heidelbergben tanított 1963-ban. Legjelentősebb munkája a Penteteuchus hagyományozásának folyamatát vizsgálja és az egyes hagyományok átadásának történetét. John Van Seters' Abraham in History and Tradition (1975) Ábraám hagyomány története és Hans Heinrich Schmid's "Der sogenannte Jahwist" (1976) Jahvista forrás elemzése mellett a legjelentékenyebb munka. Ők hárman mind a mi napig meghatározzák a Penteteuchus dokumelméleteit. **Művei:** *The Old Testament: An Introduction*. Philadelphia 1986. *Das überlieferungsgeschichtliche Problem des Pentateuch*. New York, 1977 *Revelation as history*. New York, 1968 *The Old Testament: an Introduction*. Philadelphia, 1986, *Canon and theology: overtures to an Old Testament theology* Minneapolis, 1993. *Men of the Old Testament*; London, 1968.

Rendtorff, Trutz 1931 Schwerin, Németország – Teológiát és szociológiát tanult Kiel, Münster, Göttingen, Basel egyetemeint és az USA-ban Indiana Egyetemen. Habilitált 1961-ben Münsterben, Magántanár lett 1961-től Münster evnaéglikus teológiai fakultásán. Szisztematikus teológiát tanított 1969-től Monchenben és társ alapítója technika,-teológia és természettudományi intézetnek. Számos könvét adott ki és 2004-ban Maximillian rend állami kitüntetését kapta. **Művei:** *Grenzen überschreiten*, München: Utz, 2001. *Protestantische Revolution?*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1993. *Theologie in der Moderne*, Gütersloh: Mohn, 1991. *Vielspältiges*, Stuttgart: Kohlhammer, 1991. *Charisma und Institution*, Gütersloh: Mohn, 1985. *Glaube und Toleranz*, Gütersloh: Mohn, 1982. *Europäische Theologie*, Gütersloh: Mohn, 1980. *Religion als Problem der Aufklärung*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1980. *Politische Ethik und Christentum*, München: Kaiser, 1978. *Die Realisierung der Freiheit*, Gütersloh: Mohn, 1975.

René, Laurentin 1917 Tours- Franciaország - Teológus, történész, aki különösen erősen vonzódik a Máira tisztelehez. Hosszú időn keresztül a Figaró vallási tárcáit írta. Számos könyv szerzője, melyeket sok nyelvre lefordítottak. Rómában a pápai akadémia tagja a Párizsi katolikus egyetem tanára és számos amerikai és Olasz egyetemen adott elő. 200-ben a katolikus kultúráért emlékéremmel tüntették ki. **Művei:** *Vie de Bernadette* (1978) *Vie authentique de Catherine Labouré* (1981), *Les Évangiles de l'enfance du Christ* (1983) *Petite vie de Catherine Labouré* (1984). *Petite vie de Jean-Baptiste* (1993) *Scottsdale: Messages Du Christ Et De Marie a Une Paroisse Des États-Unis* (1993) *Dernieres Nouvelles De Medjugorje Le Démon, mythe ou réalité* (1995) *Lourdes, récit authentique des apparitions* (2002), *Petite vie de Louis-Marie Grignon de Montfort*(2005). *Jézus és kora* Bp. 1987.

Rengstorf, (Otto Wilhelm) Karl Heinrich (Gustav), 1903 Jembke –, Németország - Lelkész fia. Hannoverbe járt humanisztikus gimnáziumba, itt érettségizett 1922-ben héber, görög, latin angol és francia nyelvből. 1922-ben ösztöndíjat kapott a keleti nyelvek tanulmányozására Tübingenben (1923–1924), Greifswaldban (1924–1925) és Göttingenben (1925–1926) tanult. Első teológiai vizsgáját 1926-ban Hannoverben tette le, a másodikat 1927-ben, lelkész lett

1926-ban. Az evanglikus egyház missziójában Izraelben dolgozott, és működött az Institutum Judaicumban (Delitzschianum) is, amelyet 1886-ban az ismert német ŐSz-kutató Franz Delitzsch alapított és 1926-ban Otto von Harling vezetett. Itt lett asszisztens ~, és dolgozott a *Misna Jebamot* traktátusának kritikai szövegének kiadásán, amely 1929-ben jelent meg. 1927-ben tette le a teológiai licentiátusát. 1928-ban ismét Tübingenbe ment, ahol tanulmányai mellett az ŐSz-kutató Adolf Schlatter asszisztense lett, aki nagy hatással volt rá, majd Gerhard Kittel asszisztense lett, aki 1933-tól kiadója volt a *Theologischen Wörterbuchs zum Neuen Testament* (ThW) teológiai szótárnak. A habilitációja a *Jabnamot Tozefta* traktátus kommentárja volt. 1930-ban kapta meg az oktatási engedélyt. Közreműködött Albert Schweitzer *Die Mystik des Apostels Paulus* c. könyvének megjelentetésében (Tübingen 1930), és szerkesztette a *Neutestamentliche Exegese und Zeitgeschichte* c. periodikumot. Egyetemi nyitó előadása 1930-ban Albert Schweitzer Pál képéről szólt, a következő évben magántanár lett. Alapítója volt a *Kritisch-Exegetischen Kommentars über das Neue Testament*nek Heinrich August Wilhelm Meyerrel együtt (1800–1873). Megszakította egyetemi ténykedését és 1930–1931-ben Wittingenben lekeszi szolgálatot vállalt, de hamarosan visszatért a katedrára. Sokat foglalkozott Pál földi és feltámadt Jézus koncepciójával. 1937-ben jelent meg Lukács-kommentárja, amely később 17 kiadást ért meg. Jézus Krisztus feltámadásáról írt műve kemény kritikát kapott (1931). Monográfiája, amelyben Jézust az Olajfák-hegyi lelki vezetőnek mutatta be, az evangéliumok zsidó gyökereire utalt és a vallástörténeti iskolának ellentmondva a zsidó hatásokat erősítette, szintén nagy vihart kavart. Formálisan nem lépett be a német keresztények mozgalmába. Hitler hatalomátvételét Tübingenben élte meg 1934-ben kritizálta a Harmadik Birodalom eszméjét, és egyre nagyobb ellenállásra szólított fel. 1935-ben felfüggesztették oktatási jogát. Ennek eltörléséért sokan küzdöttek. Végül az újonnan alakult kielii egyetemen talált oktatási lehetőséget. Élete összefonódott az Institutum Judaicum német területről való kiköltözésével (Lipcse, Bécs, Jeruzsálem). Az ŐSz-i egzegézis és teológia professzoraként 1952-től az intézet vezetője is lett. Münsterből Loccumba költözött. A német evanglikus keresztények izraeli szolgálatának vezetője volt 1948–1982 között. Szkeptikus volt a zsidók és keresztények viszonyának kérdésében, ahogyan ezt M. Bubernek írt leveléből megtudhatjuk (1961). Leggazdagabb tudományos tevékenységét Münsterben fejtette ki, nemcsak könyvtárát építette fel, hanem a fakultás prodékánja is (1949–1950), majd dékánja (1950–1951), 1952–1953-ban a Westfälischen Wilhelms-Universität rektora lett. Átdolgozta Lukács-kommentárját. 28 fejezetet írt a ThW-sorozatba, számos dolgozata angolul is megjelent. *Az apostolság és az igehirdetői hivatal* című tanulmánya kiemelkedő jelentőségű (1934), Jézus feltámadásáról írt könyvét sokan ismerik. (1952). Egyfelől a formatörténeti iskolához tartozik, másfelől a kérügma-teológiát művelte, és fellépett azellen, hogy a feltámadás történetiségét feladják. Igen élesen foglalt állást a qumráni könyvtár eredetének kérdésében (1967), sokat foglalkozott a lukácsi parabolákkal. Az újszövetségi tanulmányai mellett a rabbinikus tanulmányi is igen értékesek. Együttműködött Bernhard Brillling, később Diethard Aschoff, és néhány esetben Zvi Sofer rabbikkal is. Alkalmanként zsinagógai kántorként is szolgált. Egyik legérdekesebb kiadványa a *Kirche und Synagoge* (Egyház és zsinagóga). A zsidóság és az egyház történetének áttekintését jeles munkatársak közreműködésével végezte, a magyar anyagot Scheiber Sándor és Pákozdi László Márton írta (1988), ebben az Újszövetség és az apostolok utáni kor áttekintése tőle származik. Közreműködött a Misna kiadásában Leonhard Rosttal együtt. Heinz Schreckenberggel elkészítették Josephus Flavius konkordanciáját németül és angolul (1973–1983) Osnabrückben keresztény zsidó kutató központot hozott létre. **Művei:** *Jebamot*. Szövegkritikai függelékkel. Gießen 1929 (újryanomás: 1958); (ford. és magyarázat): *Seder Naschim*. (Rabbinische Texte I, 3). Stuttgart 1933; *Apostolat und Predigtamt. Ein Beitrag zur neutestamentlichen Grundlegung einer Lehre vom Amt der Kirche* (Tübinger Studien zur Systematischen Theologie 3), Stuttgart – Berlin 1934 (²1954; angol ford: PAHL, P. D.,

Apostolate and Ministry. The New Testament Doctrine of the Office of the Ministry. Saint Louis – London 1969); *Die Offenbarung des Johannes.* Tübingen 1934; *Die Mission unter den Heiden im Lichte des Neuen Testaments.* Hermannsburg 1936; *Das Evangelium nach Lukas.* (NTD 3). Göttingen 1937 (átdolgozva a 7. kiadástól: 1978); *Die Auferstehung Jesu. Form, Art und Sinn der urchristlichen Osterbotschaft.* Witten 1952; *Die Anfänge der Auseinandersetzung zwischen Christusglaube und Asklepiosfrömmigkeit.* Münster 1953; *Antike und Christentum. Probleme und Aufgaben* (AFLNW.G 17), Köln – Opladen 1953, S. 23–39; LUCK, U. (társszerk.), *Das Paulusbild in der neueren deutschen Forschung* (Wege der Forschung 24). Darmstadt 1964, ²1969; *Die Delitzsch'sche Sache...* Stuttgart 1967, 219–269; *A Complete Concordance to Flavius Josephus.* Leiden 1968, ²2002; KORTZFLEISCH, S. von (társszerk.), *Kirche und Synagoge. Handbuch zur Geschichte von Christen und Juden.* 1. kötet. Stuttgart 1968, újabb kiadás: München 1988; SCHUMANN, F. K. (társszerző), *Reformatorisches und römisch-katholisches Verständnis der Rechtfertigung.* Berlin – Hamburg 1969; *Kirche und Synagoge.* 2. kötet. Stuttgart 1970, München 1988; BUCK, E. – GÜTING, E. – JUSTUS, B. – SCHRECKENBERG, H. (munkatársak), *A Complete Concordance to Flavius Josephus.* 1. kötet: A–D. Leiden 1973, 2. kötet: E–K. 1975, 3. kötet: L–P. 1979, 4. kötet: R–W. 1983; *Johannes und sein Evangelium.* Darmstadt 1973.

Reuchlin, Johannes más néven: „**Kapnion**”, 1455 Pforzheim – 1522 Stuttgart. Németország - Erasmus mellett a másik nagy humanista. 1470-ben Freiburg és Párizs, 1474-ben Basel egyetemén tanult, 1477-ben Baselben is lett magiszter. A bizánci görög műveltséggel foglalkozott Párizsban és Baselben is, de 1482-ben hébert is tanult. 1506-ban megjelent, *Rudimenta linguae hebraicae* című fő művével a keresztény hebraisztika megalapítója lett. Foglalkozott a kabbalával is, de keresztény szempontból ezt leértékelte. 1481-ben jogi licenciátust szerzett Poitiers-ben, majd előadó lett a tübingeni egyetemen. Stuttgartban ügyvédként tevékenykedett, 1485-ben Tübingenben doktori fokozatot szerzett. 1498-ban itáliai útján megismerkedett Pico della Mirandolával, és az itáliai platonizmus követője lett. 1500-ban ismét Stuttgartban működött, 1502–1513 között a sváb liga bírója volt. 1520–1521-ben Ingoldstadtban, 1521–1522-ben Tübingenben volt professzor, görögöt és hébert tanított. **Művei:** *Corpus Codicum Hebraicorum Medii Aevi.* 2, I: SPERBER, A. (szerk., bevezető), *Codex Reuchlinianus* 3. Kopenhagen 1956; *Augenspiegel.* 1510; ua. hasonmás kiadásban BENZING, J. utószavával: München 1961, Hildesheim 1962; »*De verbo mirifico*« 1494, »*De arte cabalistica*«. 1517. Stuttgart 1964.

Reumann, John P. 1927. Easton USA PA - Muhlenberg Coll. BA, PhD 1957. Tanított Lutheran Theol Coll 1950-51. 1959- Pannsilvanian Miniszterium 1962-. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Stewardship and the Economy of Good.* Eerdmans, 1992. *Variety and unity in New Testament Thought.* Oxford UP, 1991.

Reuss, Eduard, 1804 Strassburg – 1891. Németország - Református teológus és egzegéta. A gimnáziumot szülővárosában végezte, 1819-ben belépett a protestáns szemináriumba, 1822-ben lelkész lett. Korán a racionalista és a romantikus filozófia hatása alá került, 1822–1823-ban a világvallásokkal kezdett foglalkozni. 1825-ben letette teológiai vizsgáját és tanulmányútra indult: 1825–1826-ban Göttingen és Halle egyetemén tanult, 1827-ben Párizsban arab tanulmányokat folytatott. 1828-ban Strassburgban nyelvet tanított a protestáns gimnáziumban. Újságíróként is tevékenykedett, 1831-ben kiadta az *Alsace Constitutionelle* c. újságot. 1833-ban a strassburgi teológiai fakultás tanára lett, és kinevezték a Szt. Tamás Egyesület vezetőjének is. Jénában az ÚSz-tanszéken tanított. ~ ellenezte az öskereszténység fejlődését kizárólag a páli és péteri irányzat ellentétére visszavezetni, szerinte a páli

irányzatban az etikus és a jogi szemlélet dominált. Az őskeresztény iratok datálásában konzervatívnak számított, vagyis korán keletkezetteknek vélte őket. A szinoptikus-kérdést egy ős-Márkból és a *Logion quelléből* való azonos idejű átvétellel oldotta meg. (Ebből az elképzelésből később Máté és Lukács megítélésében problémák származtak.) János írását nem dogmatikus irányultságú, hanem történeti írásnak tartotta, amely alapvetően a szeretett tanítvány tudósítására épül. A *Geschichte der Heiligen Schrift Neuen Testaments* c. művében már az 1Tim, Titusz, a katolikus levelek és a Jelenések könyve hitelessége mellett is kiállt. Szigorúan elkülönítette az ÚSz-i írások szöveg- és a kánontörténetét, ez utóbbit a dogmafejlődésre tett válaszként kezelte. ÓSz-i írásaiban a kánont a 6–8. századra tette, a különböző kutatások alapján azonban a Próféták a Tóra elé kerültek fontosságban, és a legrégebbi törvénynek a Szövetség törvényét tartotta (Kiv 21–23). ~ szerint az állami élet előtti időből származott a Debóra-ének (Bír 5), amelyet az északi királyság költészetének csúcscaként értékelte. A Bölcsesség könyvét későbbinek tartotta, mint Ezdrást; a Zsoltárokat pedig a makkabeusi korban keletkezetteként kezelte. A 18. zsoltár hitelességét (2Sám 22) tagadta. Zakariás 9. fejezetét nem fogadta el a fogság idejéből származónak, hanem a Diadokhoszok korára tette keletkezését. Izajás 24–27 Jeruzsálem pusztulására (Kr. e. 589) utal; viszont ennek eszkatologikus kontextusát 26,19 szerint Ezekiel 37 képezte. A jahvista forrást a szent történelemkönyv részének vélte és a 9. századra helyezte keletkezését, nem számolt viszont a második teremtéstörténettel. ~ szerint Sámuel és a Királyok könyve és az ezzel rokon Rút könyve után keletkezett a Deuteronomium (Deut. 5–26,28, a törvény). A nagypróféták közül Jeremiásnak tulajdonította a nagyobb jelentőséget Ezekiellel szemben. **Művei:** *Dissertatio polemica de libris V. T. apocryphis perperam plebi negatis*. Strassburg 1829; *De sensu vocum Paulinarum logos sofija et logos gnoseos rectius constituendo ad illustrandum locum I ep. ad Corinthios c. CII v. 8*. Strassburg 1834; *Ideen z. Einl. in das Ev. Johannis: Denkschr. der Theol. Ges. z. Straßburg 1. 1840*, *Hist. du Canon des Saintes Ecritures dans l'Eglise chrétienne*, Strassburg 1863, ²1863; *Hiob*. Straßburg 1869; *Hiob*. Braunschweig 1888; *Notitia codicis quattuor Evangeliorum graeci membranacei viris doctis hucusque incogniti quem in museo suo asservat E.R. Argentoratensis*. Cambridge 1889; kiadói tevékenysége: *Das AT, übers., eingel. u. erl...* 7 kötet. Braunschweig 1892–1894; *Johannes Calvin, Commentarius in epistolam ad Hebraeos*, társszerkesztő: ERICHSON, A. (*Ioannis Calvini opera quae supersunt omnia vol. LV*), Braunschweig 1896.

Revel, E., John 1934. Bangalore- Kanada - St.John's Coll MA 1962. Toronto Egyetem PhD 1962. Tanított Toronto Egyetem Közel Keleti Intézet 1960-tól. Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *Introduction to the Tiberina Masorah for Mossertic Stud. 5*. Missoula 1980. *Biblical Texts with Palestininan Pointing and Their Accents Massoretic Stud 4*. Missoula, 1977.

Reventlow Graf Henning

Rhoads, David M., 1941 Altoona, USA, PA - Tanulmányait Oxford Egyetem MA 1956. Duke Egyetem PhD 1973. Tanított Carthage Coll 1973-88. Luth Schof of Theol. Chicago 1988-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Mark as Story: An Intordutive narrative of a Gospel*. Fortress, 1982. *Israel in Revolution*. Fortress, 1976.

Ribera, Francesco SJ, 1537 – 1591. Spanyolország - 1570-ben belépett a jezsuita rendbe, 1573-ban Villacastin Segovia-ban tanított egzegéizist. A salamancai jezsuita kollégiumban tanított, Avilai Teréz lelkivezetője volt. **Művei:** *Komementar zu dem 12 kleinen Propheten*. Salamanca 1587. Ezenkívül írt még János-kommentárt, Lyon 1623, Zsidó levél-kommentárt,

Salamanca 1598, Jelenések könyve-magyarázatot, Salamanca 1591. *De templo*. Salamanca 1591; *De Scriptura santa interpretibus Mem. De Trevoux*. Paris 1721.

Ribera-Florit, Josep 1935. Barcelona, Spanyolország - Szt. Tamás Egyetem Róma BA 1962. Barcelona Egyetem PhD Semita nyelvből, 1973. Tanított Barcelona Egyetem 1967-től. Héber és arám nyelvek tanára. Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *El Targum de Jeremias: la vesón aramea del Profeta Jeremias*. Verbo Divino, 1992. *Targum Jonatán de los Profetas posteriors en tradición babilonica Isaias*. SCIC, 1988. *El Targum de Isaias: la versión aramea del Profeta Isaias*. Inst. San Jerónimo, 1988. *Biblia Babilónica: Profetas Prosteiros*. Varona, 1977.

Ricca Paolo 1936 Torre Pellice, Olaszország - Huszita teológiát tanult Rómában 1960-ban szerzett diplomát. Bázelen Oscar Culmannál doktorált és Heidelbergben habilitált 1999-ben. Lelkipásztor Sabino-ba 1962-1966, majd Torinóban 1966-1976. Egyháztörténeti katedrát kapott a Huszita teológián Rómában 1976-2002-ig, nyugdíjba vonulásáig. Újságíróként tudósította II. Vatikáni zsinatról és az ökumenikus szekció teológus szakértője. Vendég előadó a szt. Anzelm Egyetemen Rómába. Elnöke az olasz biblia társulatnak két évig. Luther műveinek válogatott kiadását gondozta Szakterülete Luther, reformáció kora teológiája és szövegmagyarázata és ökumenizmus. **Művei:** *Il cattolicesimo del Concilio. Un giudizio protestante sul Concilio vaticano II*, Torino, Claudiana 1966. *Die Eschatologie des Vierten Evangeliums*, Zürich und Frankfurt, 1966. *L'identità protestante*, Torino, Claudiana 1973. *Le dieci parole di Dio. Le tavole della libertà e dell'amore. Commento ai Dieci Comandamenti*, a cura di G. Caramore, Brescia, Morcelliana 1998. *Acteurs de la Parole*, Paris, Les Bergers et Les Mages 1999. *Il pane e il regno. Commento al Padre Nostro*, a cura di G. Caramore, Brescia, Morcelliana 2001. *Evangelo di Giovanni*, a cura di G. Caramore, Brescia, Morcelliana 2005. *Grazia senza confini*, Torino, Claudiana 2006.

Richard, Earl J. 1940 Arnaudville, USA LA, - Amerikai Katolikus Egyetem BA 1963. MTH 1967-ben. John Hopkins Egyetem MA 1972. Ottawa Egyetem PhD 1976. Tanított Marycrest Coll. 1968-70. Berea Coll. 1974-78. Boston Egyetem 1979-81. Vendég tanár Lojola Egyetem 1981-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *New Views on Luke and Acts*. Liturgical Press, 1990. *Jesus: One and many: Christological Concept of New Testament Authors*. Glazier, 1988. *The Author's Method of Composition*. Sholars, 1978.

Richard, St. Viktori, ? – 1173 Duldian, Franciaország - Ágostonos kanonok. Nincs adatunk róla, mikor lépett be Párizsban az ágostonos rendházba. Teológiai tanulmányait St. Viktori Hugo felügyelte. ~ egy ideig novíciusmester volt, 1159-ben alprior, 1162-ben prior lett. Nagy tekintélyre tett szert, mert a lelkivezetésben igen konkrét volt, és nem távolodott el a világtól. Egyes írásainak hitelességéről ma is vitáznak. Fő műve, a *Tractatus Exceptionum*, de szinte minden ÓSz-i és sok ÚSz-i könyvet kommentált. A legnépszerűbb könyve az *In Apocalypsin*, főleg a hét vízióról írtak miatt. Rengeteget prédikált, és ezeket is kiadták, igaz, jóval később (1959–). Egzegetikai munkásságát Szt. Viktori Hugó befolyásolta. Elsősorban az Írás irodalmi, allegorikus és a misztikus értelmét kereste. Emellett vitairadalomként művelte a szisztematikus teológiát is. Legismertebb ilyen műve a Szentháromságáról született, amelyben a személyek közötti kapcsolatot a kölcsönös szeretetben határozta meg. Ismert volt mint lelki vezető is, és számos ilyen művet írt. Pl.: *De statu interioris hominis*. Írt arról is, miként emelkedik fel a lélek a szemlélődésig. **Művei:** *Opera Omnia*. Köln 1621; *Sermons et opusculs inédits*. Paris – Brugge 1951; Migne, PL 196, 1–1366.

Richard, Simon, 1638 Dieppe – 1712 uo. Franciaország - A Sorbonne-on tanult teológiát (1659–1662), de egyháztörténettel és egzegézissel is foglalkozott. 1662-ben második kísérletre felvették az oratorianus rendbe novíciusnak. Rendi tanulmányokat folytatott, segédkönyvtáros lett a Rue Saint Honoré oratóriumban Párizsban, ahol remek könyvtár volt. 1670-ben szentelték pappá. 1662–1678 között publikált a legtöbbet. Sok elsődleges és másodlagos forrást a királyi könyvtárakban. Biblikus és orientalisztikai tanulmányok szerzője. Számos talmudi munkát is olvasott és rabbikkal is megismerkedett (különösen Jona Salvador volt rá hatással). Ezeknek az előtanulmányoknak az alapján írta meg a történetkritikai egzegézis előfutárának számító fő művét, az *Histoire critique du Vieux Testament*-t (1678). Ezt ki is nyomatták volna 1300 példányban, de az udvarnál befolyásos püspök, Bossuet megtámadta, a már kinyomtatott példányokat elkoboztatta és nyilvánosan elégettette. 1678-ban ~ kilépett a rendből és visszavonult Bolleville-be. Innen 1682-ben Dieppe-be tért vissza, naponként misézett és katolikus papként viselkedett. Fő művének egyes megmentett példányai képezték az újabb kiadás alapját 1685-ben Rotterdam-ban, új előszóval. Ebből az időből származnak más írásai is az Újszövetségről – például az átfogó *Histoire critique du texte du Nouveau Testament* (1689). Írásai nagy ellenkezést és vitát váltottak ki. Egyháztörténeti írásai is igen kritikusak voltak a kor mércéje szerint. Az *Histoire de l'origine et des progrès des revenus ecclésiastiques*-ban (1684–1706) az ősegyházat tartotta mintaképnek, és bírálta a gazdagságot, a kalmárszellemet, a hatalmi vágyat és a kapzsiságot az egyházban. Háromkötetes művében az *Histoire critique du Vieux Testament* alapvető kritikai megállapításait, amelyeket az ószövetségre alkalmazott, az újszövetségre is kivetítette, ebben a korabeli bibliatudomány véleményei tükröződnek vissza. Ilyen értelemben Pereira, Masius, Karlstadt, Hobbes, Spinoza egyaránt előfutárának tekintheti ~-t, aki a maga rendjén igyekezett a patrisztikus véleményeket is követni. Írásaiban kidolgozta a bevezetéstudomány módszertanát, amelyet a későbbiekben is alkalmaztak. Elsőnek irányította a figyelmet a Biblia szerkesztésének folyamatára, úgy gondolta, hogy az a „hivatalos írnokok” műve, akik korábbi dokumentumok alapján dolgoztak. Ezek, éppen úgy, mint a próféták, sugalmazott szerzők voltak. Az így összeállított művek mögött ugyan ott állt Mózes tekintélye de a kezünkben lévő szöveget nem ő írta le. A „felvilágosult” Spinozával szemben (*Tractatus Theologico-Politicus*) azt állította, hogy ettől ezek még kinyilatkoztatott írások. Vélekedését a 20. század katolikus egzegétái is elfogadták. **Művei:** *Factum pour les Juifs de Metz*. Paris 1670; *Fides Ecclesiae Orientalis*. Paris 1671; *Cérémonies et coütumes qui s'observent aujourd'hui parmi les Juifs, traduites de l'Italien de Leon de Modène*. Paris 1674; *Factum contre les Bénédictins de Fécamp*. Paris 1674; *Voyage du Mont Liban, traduit de l'Italien du R.P. Jerome Dandini*. Paris 1675; *Histoire critique du Vieux Testamen*. 3 kötet. Paris 1678, Amsterdam 1679 (hibás kiadás), Rotterdam 1685 (AMBRUN, P. [álnév] előszavával és ellentanulmányával); *Histoire critique de la creance et des cotumes de nations du levant*. Frankfurt 1684; *Disquisitiones criticae de variis per diversa loca et tempora bibliorum editionibus*. London 1684; *Novorum Bibliorum Polyglottomna Synopsis / Ambrosii ad Originem Epistola de Novis Bibliis Polyglottis*. Paris 1684–1685; *Défense des Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l'Histoire critique du V. T. contre la Réponse du Prieur de Bolleville*. Amsterdam 1686; *De l'Inspiration des Livres sacrés, avec une Réponse au Livre intitulé Défense des Sentimens de quelques Théologiens de Hollande sur l'Histoire critique du Vieux Testament par le Prieur de Bolleville*. Rotterdam 1687; *La creance de l'Église orientale sur la Transsubstantiation*. Paris 1687; *Dissertation critique sur la nouvelle Bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques*. Frankfurt 1688; *Apologie pour l'auteur de l'histoire critique du Vieux Testament*. Rotterdam 1689; *Histoire critique du texte du Nouveau Testament*. Rotterdam 1689; *Histoire critique des versions du Nouveau Testament*. Rotterdam 1690; *Histoire critique des principaux commentateurs du Nouveau Testament depuis le commencement du Christianisme jusques à notre temps*. Rotterdam 1693; *Nouvelles observations sur le texte et les versions du Nouveau*

Testament. Paris 1695; *Critique du Livre publié par les Moines Bénédictins de la Congregation de S. Maur*. Köln 1699; *Difficultés proposés au Révérend Père Bonhours de la Compagnie de Jésus sur sa Traduction des quatre Evangelistes*. Amsterdam 1697; *Lettres choisies de M. Simon ou l'on trouve un grand nombre de faits anecdotés et littérature*. Amsterdam 1700; *Lettres choisies de M. Simon. Seconde édition augmentée de plusieurs lettres et de Remarques*. Rotterdam 1702; *Le Nouveau Testament de Notre Seigneur Jésus-Christ, traduit sur l'ancienne Édition latine*. Trévoux 1702; *Bibliothèque critique ou Recueil de diverses Pièces critiques*. Amsterdam 1–3. kötet: 1708, 4. kötet: 1710; *Nouvelle Bibliothèque choisie*. 2 kötet. Amsterdam 1714 (posthumus).

Richardson, Peter 1935. Toronto Kanada - Toronto Egyetem Kanada Archeológiából diploma 1957. Cambridge Egyetem PhD 1965. Tanított Concordia Egyetem 1969-74. Toronto Egyetem 1977-89. Princeton Egyetem 1977. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Law in religious Communities in the Roman Period* Wilfrid Laurier UP. 1991. *Paul's Ethic of Freedom*. Westminster, 1979. *Israel in the Apostolic Church*. Cambridge UP., 1969.

Ricks, Stephen D., 1952. Berkeley CA USA - Birgham Young Egyetem BA Görög nyelvből 1974. MA Classszika filológiából 1976. Californiai Berkeley Egyetem PhD közel keleti vallásokból 1982. Tanított Birgham Young Egyetem 1981- Héber és szemita nyelvek tanára. Szakterülete a Héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *Western language Literature on Pre-Islamic Central Arabia: An Annotated Bibliography* American Inst. Of Islamic Stud. 1991. *A bibliography ond Mediterranean World* Mellen 1991. *Lexikon of Inscriptonal Qatabanian Pont. Bibl. Inst.* 1989.

Ricoeur, Paul, 1913 Valence – 2005 Chatenay Malabry, Franciaország - Francia protestáns filozófus, az újabb hermeneutikai iskola megeremtője. A 2. világháború idején német hadifogolyként ismerkedett meg Husserl fenomenológiájával, akinek fő művét franciára fordította. 1948–1956 között a Sorbonne-on filozófiatörténetet tanított, 1957-ben a chicagói egyetem professzora is lett. Az *Esprit* és a *Christianisme Social* c. folyóiratok munkatársa volt. Nagyon sokat foglalkoztatta a rossz szimbolikája, legnagyobb munkája a történeti tudat hermeneutikája. Az angolszász bibliai teológiára nagy hatással volt. **Művei:** BUCHANAN, E. (ford.), *The Symbolism of Evil*. (1960) New York 1967; SAVAGE, D. (ford.), *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*. (1965) New Haven 1970; IHDE, D. (szerk.), DOMINGO, W. és mások (ford.) *The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics*. (1969) Evanston 1974; *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Texas 1976; THOMPSON, J. B. (szerk., ford.), *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge 1981. **Magyarul:** *A kinyilatkoztatás eszméjének hermeneutikai megalapozása – Bibliai hermeneutika*. Bp. 1995; *Fenomenológia és hermeneutika*. Bp 1997; *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Bp. 1999; *A természet és a szabályok* (társszerző: CHANGEUX, J.-P.). Bp. 2001; *Bibliai gondolkodás* (társszerző: LACOCQUE, A.). Bp. 2003.

Riekkinen, Wille J. J. 1946. Varpaisjarvi, Finnország - Helsinki Egyetem teológiai fakultásán szerzett diplomát 1967-72 között. Licenciátus 1988. Tanított Helsinki Egyetem 1980. Szakterülete a Bibliai teológia és hermeneutika. **Művei:** *Johdatus eksegetiikkaan: Etodioppi* (1986). *Römer 13. Aufzeichnung und Weiterführung der exegetischen Diskussion* Helsinki UP. 1980.

Riessler, Paul, 1865 Stuttgart – 1935 Tübingen. Németország - ÓSz-kutató. A gimnáziumot Stuttgartban végezte, 1880–1884 között a Rottweiler Konviktusban tanult teológiát, 1884-ben Tübingenben folytatta és egészítette ki orientalisztikai tanulmányokkal. 1889-ben pappá szentelték, plébános volt Mergentheimben és Ellwangenben. 1892–1898 között Ehingen konviktusban tanított hébert, diaszpóra-vidéken pasztorált, de mellette mindig foglalkozott egezetikai tanulmányokkal is. 1907-ben Tübingenben az ÓSz-i egegezis tanszéken oktatott, ezt fokozatosan katolikus fakultássá fejlesztette. 1916–1935 között szerkesztője és kaidója volt a *Tübinger Theologischen Quartalschrift*nek, amelyben rengeteg egezetikai tanulmány jelent meg. Munkatársa volt a *Kirchlichen Handlexikon* és a *Lexikon für Theologie und Kirche* gyűjteményeknek. Kutatásait megnehezítették a pápa által kiadott antimodernista rendelkezések és a Biblikus Bizottság rendelkezései. Elsősorban szövegkritikával és fordításokkal foglalkozott. Sokat írt a Makkabeusok korából származó görög szövegekről. Az ÓSz-i tanszéken számos Biblia-teológiai publikációja látott napvilágot. Az ÓSz-i misztika és a Biblián kívüli szövegek misztikája is foglalkoztatta. 1947-ben (a Qumráni felfedezések után) elkezdett foglalkozni az ÓSz-i apokrifekkel is. **Művei:** *Das Buch Daniel. Textkritische Untersuchung.* Tübingen 1899; *Der Prophet Das Buch Daniel erklärt. Erklärt, kurzgefaßter wissenschaftl. Kommentar zu der Hl. Schrift des AT...* [Abtlg III 3,2]. Tübingen 1902; *Das Buch Ecclesiasticus oder der Prediger. Übersetzt und erklärt* [Exeget. Hb. z. AT; 23,2]. Tübingen 1912; *Der Prophet Jeremias* [BZfr; VII/5]. Tübingen 1914; *Kriegspsalmen. Ausgewählte Psalmen Davids. Übersetzt und kurz erläutert.* Tübingen 1915; *Gebete der Heiligen Schrift...* Tübingen 1922; *Das Testament Abrahams. Ein jüdisches Apokryphon,* in: ThQ 106 (1925) 3–22; *Das Leben Adams und Evas,* in: *Rottenburger Monatsschrift f. prakt. Theol.* 9 (1925/26) 65–71. 97–103; *Die Heilige Schrift des Alten Bundes. Nach dem Grundtext übersetzt.* 1. kötet: *Geschichtliche Bücher.* Tübingen 1924, ²1928; 2. kötet: *Weisheitsbücher, Psalmen, Propheten.* Tübingen 1924; *Altjüdisches Schrifttum außerhalb der Bibel.* Tübingen 1928, ⁶1988.

Riggenbach, Eduard, 1861 Basel – 1927 Base, Németország - Konzervatív protestáns egegeéta. 15 éves korában megvakult, mégis tanár lett. 1888-tól Baselben tanított, 1917-től ÓSz-i egegezist oktatott a baseli egyetemen. **Művei:** *Die rechtfertigungslehre des Apostels Paulus.* Stuttgart 1897; *Der Trinit. Taufbefehl.* Gütersloch 1903; *Die Auferstehung Jesu.* Basel 1905; *Das Comma Johanneum,* Gütersloh 1928; *Kommentar zum Herbaerbrifer.* Leipzig 1913.

Rissi, Mathias 1920 Wienacht, Svájc – Bazel Egyetem ThD 1951. Tanított Bazel Egyetem 1946-63 között. Magántanár a Union Theol Sem. 1963-87. Újszövetségi szövegmagyarázat professzora. 1966-76. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Die Theologie des Hebreerbriefs* NTS 1983. *Die Zukunft der Welt.* Reinhard, 1966. *Time and History, A Study of the Revelation.* John Knox, 1966.

Ritschl, Albrecht, 1822 Berlin – 1889 Göttingen, Németország - Protestáns teológus. Teológiát tanult, majd 1845-ben Tübingenben volt hallgató. 1846–1852 között tanár, 1852–1864 között Bonnban professor volt, 1864-től Göttingenben ÓSz-t és patrisztikát tanított. 1866-ban több esetben a porosz kormányzat tanácsadója volt. 1869-ben tudományos felügyelőnek hívták Göttingenbe, a lelkészképzés hiányosságaival foglalkozott. 1869-ben zsinati tanácsos lett Hannoverben. Teológiai nézeteit erősen befolyásolták Kant és Schleiermacher nézetei. „Isten országa”-tana sok evilági elemet tartalmazott, ~ szerint Jézus egy életideált sugallt a keresztényeknek. A teológiát igyekezett eszkatológia nélkül megfogalmazni, emiatt keményen támadták az ortodox evangélikusok. Dogmatikai tanulmányokba kezdett, és sajátos teológiai szisztémát fejlesztett ki, amelyet 1870–1874

között fő művében publikált *Die christliche Lehre v. der Rechtfertigung u. Versöhnung*. 1876–1886 között a pietizmust kutatta. 1881-ben a hannoveri országos szinóduson zsinati határozatba foglaltatta számos elképzelését a Szentháromságról és a krisztológiáról. 1883-ban, Luther 400. születésnapja alkalmából egyetemi megbeszélést tartott, ekkor emelte ki szellemi irányítónak A. Harnackot és hívta meg Berlinbe. Hetven évre meghatározta a porosz teológiai képzést, mert a művelődési minisztériumban és az egyetemekre (Berlinben, Marburgban, Tübingenben, Bonnban és Jenában) ~ tanítványai foglalták el a hivatalokat és dogmatikai katedrákat. Nagy hatással voltak a liberális teológiára, létrehozták a „dialektikus teológiát”, amely a 20. századi európai (és benne a magyar) református életet meghatározta. **Művei:** *Die Entstehung der altkatholischen Kirche*. Bonn 1850; *Geschichte des Pietismus*. 3 kötet. Bonn 1880–1886 (utánnomás: 1966); *Theologie u. Metaphysik*. Bonn 1881; *Theologische Moral*. Bonn 1882; *Mitschrift von O. Ritschl*. Bonn 1882; *Gesammelte Aufsätze*. 2 kötet. Freiburg 1893–1896; kritikai kiadás: FABRICIUS, C. Tübingen 1924.

Robbins, Vernon K., 1939 Wahoo, USA NE - Tanult United Theol Sem. BD 1963. Chicago Egyetem MA 1966. PhD 1969. Tanított Illionis at Urbana-Campaign Egyetem 1968-84. Emory Egyetem 1984- Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Jesus the Teacher*. Fortress, 1984. *Patterns of Persuasion in the Gospels*. Polebridge, 1989.

Robert, André, 1883 Coruseulles-sur-Mer – 1955 Issy-les Moulineaux, Franciaország - Katolikus egzegéta, aki Párizsban, Rómában és Jeruzsálemben tanult. 1922-ben professzor lett a Szt. Sulpice szemináriumban, 1928-1954 között a párizsi Katolikus Intézetben tanított. A modern katolikus egzegézis vezető egyénisége volt. Jelentős ÓSz-kutató. Akkor élt, amikor Franciaországban összecsapott a katolikus és a hagyományos protestáns egzegézis. Jelentős eredményeket ért a műfajkutatásban. Annak ellenére, hogy vallástörténeti irányba fordult, a kutatása idején azt a módszert követte, hogy „a Bibliát a Bibliával kell magyarázni”, és ezt különösen a fogság utáni szövegekre alkalmazta. **Művei:** *Initiation bibl.* Paris 1938; *Le cantique des Cantiques*. Paris 1951; FEUILLE, A.-val együtt adták ki a kétkötetes Bibliai bevezetőt. Tourin 1957–1959.

Robert, Bridlington (Robertus Scriba) ? – 1167 Brindlington. Anglia - Brindlington apátságban készítette Hexamenon-kommentárját valamint a zsoltárok és a kis próféták kommentárját. De kommentárt írt Máté, János evangéliumáról a Pál-levelekről és a Jelenések könyvéről is. Ezek azonban inkább kompilációk az egyházatyák magyarázataiból. **Műve:** *The Brindlington Dialogue: An exposition of the Rula of St. Augustine for the Life of the Clergy*. London 1960.

Roberts, Louis W. Denver, USA, CO - Tanult St. Louis Egyeteme BA 1956. Innsbruck Egyetem STL 1963. SUNY at Buffalo PhD 1970. Tanított St. Bonaventure Egyetem 1968-69. Syracuse Egyetem 1970-74. Merrimack Coll. 1987-88. Dékán Albany Egyetem 1989- Szakterülete szemita nyelvek, Szövegek és feliratok, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Literary Form of the Stromateis* SC 3. (1983). *A concordance of Lucretius*. Garland, 1976.

Robertson, Archibald Thomas 1863 Pittsylvania - USA Virginia, -1879 Wake Forest College Ma diplomát szerzett. Latin görög és francia nyelvet tanult kitüntetéssel végzett. 1885-ben Louisville-ben Master végzettséget szerzett teológiából. Baptista egyházhoz tartozott John Broadus asszisztense lesz 1885-ben 1890-ben magántanárként tanított professzora lányát vette el, és annak halála után 1895-ben utóda lett és 1895-1934-ig 34 évig

működött egy helyen. 45 könyvet írt. Ebből hat kötet az Újszövetség magyarázatával foglalkozik. Szövegmagyarázata teológiai irányultságú. *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research*, 1914-ben tette közzé.

Robinson, Edward, 1794 Southington– 1863 New York, USA - Amerikai protestáns egzegéta és Palesztina-kutató. A Hamilton College-be járt, majd Cliftonban és New York-ban szerzett diplomát, 1816-tól Andoverben tanult, majd Európába jött és Halléban, Berlinben képezte tovább magát. Visszatérve az Államokba Andoverben tanította a szent irodalmat. Egy betegség miatt megüresedett oktatói helyet kapott meg Bostonban, ahol a Union Theological Seminaryben tanított biblikus irodalmat 1837-től haláláig. 1838-ban Palesztinába utazott, elkísérve Eli Smith tiszteletest, ezután állította össze a *Biblikus kutatás Palesztinában* c. háromkötetes művét (*Biblical Researches in Palestine and Adjacent Countries*. Boston – London 1841, német kiadása: Halle 1841). Ezt a művet aranyéremmel jutalmazta a királyi földrajzi társaság (1842). Ő fordította le angolra és adta ki Bultmann görög nyelvtanát (1823; ³1851), valamint elkészítette az Újszövetség görög filológiáját 1825-ben, Gesenius héber szótárát angolra fordította 1836-ban; (⁴1854); görög–angol újszövetségi szótárt készített (1836, ²1847); Az evangéliumok szinopsziséjét is elkészítette (1845, ²1851). Ő volt az alapítója a híres *Biblical Repository*nak (Boston 1831–), amely 1851-től a londoni *Bibliotheca Sacra* sorzattal egészült ki. **Művei:** *Greek and English of the New Testament*. Boston 1836, London ²1937; *Biblical Researches in Palestine, Mount Sinai and Arabia Petraea*. 3 kötet. Boston 1841, ³1867 (németül: Halle 1841); *Later Biblical Researches*. London 1856 (németül: Berlin 1857); *Physical Geography of the Holy Land*. Boston 1865.

Robinson, Henry Wheeler. 1872 Northampton, - 1945 Oxford, Anglia - Angol baptista Ószövetség kutató Szülei Afrikát is megjárták és tizenöt éves koráig bórkereskedő volt, pipázott gyalogolni szeretett és krimi történeteket kitalálni. 1888-ban keresztelkedett meg és kezdett teológiával foglalkozni. Egy évig jogot tanult London Regent's Park College-ban és Edinburgh Egyetemén, de megfordult Marburg Strassbourg egytemén is. 1895-ben diplomát szerzett majd Oxford-ba ment a Manfield College-ba, ahol idejét az Ószövetség tanulmányozásának szentelte. 1900-19003-ig ösztöndíjat kapott Kennicott-Stipendium. 1903-ban lelkészkedett Pitlochry, Tayside (Skóciában), 1903-1906 Coventry-ben. 1906-tól tutor Rawdon Baptist College-ban, 1920-tól Londoner Regent's Park College vezetője. Itt újra lehetősége volt feleleveníteni korábban abbahagyott tanulmányait, oly annyira, hogy elismerésül 1937- 1939 az első szabadegyházból származó dékán lett a teológiai fakultáson. Első monográfiáját Ozeás prófétáról írta a házasságával kapcsolatos élményről. Izajás Ebed-jahve dalokkal is foglalkozott és azok kollektív értelmezését fogadta el. Sokat foglalkozott a sugalmazás és a kinyilatkoztatás kérdéseivel. Tiszteletbeli doktorátusi címet kapott munkásságáért Edinboroughban. (1926) és Manchester (1943). **Művei:** *Deuteronomy and Joshua. Introductions, revised version with notes map and index (The Century Bible)*, Edinburgh 1907; *Old Testament Essays*, London 1927; *The Parables of Jesus in Relation to His Ministry*, Chicago 1928; *Some Principles of Hebrew Metrics: ZAW 54* (1936), 28-43; *The Cross of Job*, London 1938²; (Ed.) *Record and Revelation*, Oxford 1938; *The History of Israel: Its Facts and Factors*. London, 1938. *The Bible in its Ancient and English Versions*, Oxford 1940; *Inspiration and Revelation in the Old Testament* Oxford, 1946.

Robinson, John A. T. 1919 Canterbury,–1983 uo. Anglia –Újszövetség kutató és anglikán püspök. Tanított Trinity College, Cambridge, később Trinity College dékánja lett egészen haláláig 1983. from cancer. Dr Robinson was considered a major force in shaping liberal Christian theology.

Hasonlóan gondolkodott mint barátai Paul Tillich és Dietrich Bonhoeffer. A liberális teológiával szemben visszadatálta az Újszövetségi iratokat Kr.u. 64-re, de mindenképpen a templom lerombolása előtti időre Kr.u. 70. Ezzel egyetértett C.H. Dodd-al. Máté 40-60, Márk 45-60 Lukács 57- előtt vagy 60 után. János evangéliumát 40-65. **Művei:** *The Body: A Study in Pauline Theology*, 1952. *Jesus and His Coming: The Emergence of a Doctrine*, 1959. *On Being the Church in the World*, 1960. *Honest to God*, John Knox 1963, *Exploration into God*, 1967.

Robinson, Stephen E., Los Angeles CA. USA - Tanult Duke Egyetem PhD 1978. Brigham Young Egyetem 1972-74. Duke Egyetem 1974. Brigham Young Egyetem 1986-től. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Testament of Adam*. Scholars, 1982.

Robinson, Joseph Armitage 1858 Keynsham/ Bath -1933 Upton Noble, Somerset. Anglia-Anglikán Újszövetség kutató és patrisztikus. Iskoláit Liverpool-ban kezdte, majd Cambridge Christ's College folytatta 1877-től 1881-ban a kollégium vezetőjének második díját nyerte meg. 1881 -1899 kolélgium tiszteletbeli tagja maradt. diákónus (1881) papszentelése (1882) két évig asszisztense lesz Joseph Barber Lightfoot-nak. Cambridge-be visszatérve plébános St. Mary the Great (1885-1888), majd a Allerheiligenkirche (1888-1892) emelet tudományos munkával is foglalkozik. 1893 Norris-Professur Cambridge-ben 1899 valóságos kinevezést kapott 1899 Westminster kanonokja, 1902 Dekan. 1906 királyi alamózsias. 1911 Wells kanonokja, 1933 visszalépett. Spiros F. Lambros kiadjáh Hermász Pásztor kritikai szövegét. Az Efezusi levelet angolul kommentálta és más Pál leveleket is. Eusebius apológiáját felfedezte valamint Barlaam és Joasaph-Legendának a görög szövegét azonosította. Tertullianus műveit fordította, valamint a szicíliai mártír aktákat adott ki. 1891, Euthalius és Evagrius Ponticus kiadásait korrigálta. Az ősegyházi örmény hagyomány jó ismerője volt, valamint az Iréneus hagyomány szakértője a Didachéban elkülönített különböző hagyományokat. Valamint foglalkozott a szinoptikus hagyományokkal és a Barnabás levéllel is. Kutatásaiért a díszdoktorátust adományoztak neki Göttingen (1893), Halle (1894), Dublin (1908) Glasgow (1910) 1903-ban a British Academy levelező tagja. **Művei:** *A Collation of the Athos Cod. of the Shepherd of Hermas, together with an introduction by Spyros F. Lambros, transl. and ed. with a preface and appendices*, Cambridge 1888; *Hermas in Arcadia*, in: *A Collation of the Athos Cod. of the Shepherd of Hermas (s.o.)*, 30-36; *On the Text of Origen against Celsus: Journal of Philology* 18 (1890), 288-296; James Rendel Harris, *The Apology of Aristides on behalf of the Christians from a Syriac Ms. preserved on Mount Sinai edited and tranl. With an appendix by J. A. R. (TSt 1,1)*, Cambridge 1891, 1893² (= Nachdr. Nendeln 1967) (p. 65-112); *The Passion of Perpetua with an Appendix on the Scillitan Martyrs (TSt 1,2)*, Cambridge 1891; J. A. R./Montague Rhodes James, *The Gospel according to Peter, and the Revelation of Peter. Two Lectures on the Newly Recovered Fragments together with the Greek Texts*, London 1892; *The Philocalia of Origen*, Cambridge 1893; *Euthaliana (TSt 3,3)*, Cambridge 1895; *Coptic apocryphal gospels (TSt 4,2)*, Cambridge 1896; *Liturgical Echoes in Polycarp's Prayer: Exp. 9 (1899)*, 63-72; *The Study of the Gospels [1900]*, London 1902; *St. Paul's Epistle to the Ephesians. A revised text and transl. with exposition and notes*, London 1903, 1904², 1922 (= Repr. Grand Rapids MI 1979); *Some Thoughts on the Incarnation*, London 1903; *On the Athanasian Creed*, 1905; *On Inspiration*, 1905; *An Unrecognized Westminster Chronicler, 1381-1394*, London 1907; *The Hist. of Westminster Abbey by John Flete*, London 1909; *The Historical Character of St. John's Gospel*, 1908; *The Advent Hope in St. Paul's Epistles*, 1911

Rochberg, Francesca R., Philadelphia USA PA, - Chicago Egyetem PhD 1980. Tanított Chicago Egyetem Keleti Intézetében 1976-tól. Az Asszír részleg vezetője a Nore Dame Egyetemen 1982-től. Szakterülete Mezopotamia tanulmányok, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *Ganguage, Literature and History: Philological and Historical Studies Presented to Erica Reiner AOS/Eisenbraums*, 19886. *Aspects of Babylonian Celestial Divination: The Lunar Eclipse Tablets of Enuma Anu Enlil*. Berger, 1986.

Roder, Florentin (Henrik), 1843 Pozsony – 1895. Magyarország - Ferences szerzetes. 1861-ben lépett a rendbe, később hitszónok és reáliskolai hitelemző lett Budapesten. **Művei:** *Biblia föld- és országisme, vagyis Palesztina és a szt. írásban előforduló országok és tartományok földrajzi leírása*. Bp. 1875, ²1889; *Ó- és újszövetségi bibliai történetek a közélet számára Schuster J. nyomán*. 2 kötet. Uo. 1883, ²1887, ³1893.

Rofe Alexander, 1932. Pisa Olaszország - Jeruzsálem Héber Egyetem BA 1956. PhD 1970. Tanított Jeruzsálem Héber Egyetemen 1961-től. 1986-tól. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** "Ephraimite versus Deuteronomistic History Sritti in Onore di J.A. Soggin 1991. The Bellief in Angels in. Early Israel Amor 1979. The Prophetical Stories. Magnes, 1988. Introduction to Deuteronomy. Academon, 1988. Introdicution to the Prophetic Literature. Academon, 1992.

Rohrbaugh, Richard, ?? Addis Ababa Etiópia – Tanult Pittsbourgh Theol. Sem MDiv 1961. San Francisco Theol. Sem. STD 197. Tanított Elwis and Clark Coll. 1977-től. Szertő ásatásoknál Tel- Dan 1986-től. Tel-Aroer 1980. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Social Science Commentary on the Synoptic Gospels*. Fortress, 1992. *Interpretation Craative*. Edge, 1985. *The Biblical Interpreters*, Fortress 1978.

Rokay Zoltán 1947 Szabadka. Szerbia/Magyarország - Teológiát Zágrádban végezte 1966-1967, Kötelező katonai szolgálat után (I) majd (II-VI) 1968-1973 Innsbruckban teológiát és filozófiát tanult. Pappá szentelték 1973-ban. Káplán Szabadkán 1973-5. A liturgikus tanács tagja 1978. Jogi bizottság tagja 1974. Paulinumban egyházi középiskolában prefektus 1975. Paulinum tanára, és káplán 1978. -1982. Becsén plébániai kormányzó1982. Becsén plébános 1982. -1995. Teológiai és filozófiai doktorátus Leopold-Franzens-Univerzitet Innsbruck, 1989; Postgraduális tanulmányok Kiel Christian-Albrechts egyetem filozófiai tanszéken, doktorátus 1994-ben. Cenzura bizottság és katechetikai bizottság tagja 1995. Pázmány Péter katolikus Egyetem rendkívüli tanára 1997. Habilitált 2000-ben, nyilvános rendes tanár. 2002 PPKE hittudományi kar dékánja. Vendég előadás Szeged, Passau. **Művei:** *Die Datierung des Psalms 85*, Zeitschrift für Katholische Theologie 113 (1991/1) 53-61.old. *Az 1 Kor 10,1-3 és a Deuteronomium*, in *Szent Pál levelei a korintusiakhoz* (Szegedi biblikus konferencia), Szeged 1994, 121-128.old. *A királyi zsoltárok és az Izajás-kutatás*, in *A messiási kérdés* (Szegedi biblikus konferencia), Szeged 1995, 24-31.old. Pázmány Péter latinnyelvű filozófiai műveinek névmutatója (Petri card. Pázmány operium philosophicorum index nominum). co. Kék Emerencia. – CD 20 pld. Magánkiadás.

Rolland, Philippe 1940. Gisors, Fanciország – Tanult Institut Catholique Párizs licencia teológiából 1965. Inst. Bibl. Roma Licentia 1967. Tanított Brazzavill Kongó 1973-78. Reims Franciaország 1978-81. Jeruzsálem 1981-83. Saint-Sulpice szeminárum, Párizs 1983-89. Reims 1989-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *A l'écoute de l'Épître aux Romains*. Cerf, 1991. *Les Ambassadeurs du Christ. Ministère Pastoral et Nouveau Testament*. Cerf, 1991. *Les preimers évangiles. Un nouveau regard sur le problème synoptique*. Cerf, 1984.

Rollins Wayne G., 1929. Detroit USA MI – Tanulmányai Yale Egyetem BD 1954. MA 1956. PhD 1960. Tanított Princeton Egyetem 1958-59. Wellesley Coll 1959-66. Hartford Sem. 1966-74. Assumption Coll. 1974-től. Holy Cross Coll. 1976-77. Szakterülete a héber Biblia, Újszövetség. **Művei:** Jung and the Bible. John Knox, 1983. The Gospels: Portraits of Christ. Westminster, 1964.

Rollins Wayne G., 1929. Detroit USA MI – Tanulmányai Yale Egyetem BD 1954. MA 1956. PhD 1960. Tanított Princeton Egyetem 1958-59. Wellesley Coll 1959-66. Hartford Sem. 1966-74. Assumption Coll. 1974-től. Holy Cross Coll. 1976-77. Szakterülete a héber Biblia, Újszövetség. **Művei:** Jung and the Bible. John Knox, 1983. The Gospels: Portraits of Christ. Westminster, 1964.

Roloff, Jürgen 1930 Oppeln, - 2004 Erlangen, Németország – Evangélikus teológiát (1950-1955) München, Erlangen, Heidelberg és Neuendettelsau egyetemein tanult. Ösztöndíjjal USA Chicagóban tanult. 1958-1961 tudományos munkatárs Genfben. Ebben az időben közben Hamburgban teológiai doktorátust szerzett 1963-ban 1967-ben pedig habilitált az újszövetségi karon. Hamarosan az egyetemi tanács tagja is lett és 1973-ig nyugdíjba vonulásáig Erlangenben az újszövetségi kart vezette, nem fogadva el a meghívást sem Göttingen-be sem pedig Hamburg-ba. 1994-től a Bajor Tudományos Akadémia tagja. Újszövetségi egzegézisben Leonhard Goppelt tanítványának tekintik. Szövegmagyarázata kérügma teológia része és a földi és a történeti Jézus kutatás helyett Jézus igehirdetésének kutatásra tette a hangsúlyt. Az igehirdetés megformálásban az apostoli kollégiumnak meghatározó szerepet tulajdonított. Szakterülete az Apostolok cselekedetei János evangélium és a Jelenések könyve, valamint az első Timóteus levél. A pasztorális leveleket az ősegyház konszolidációját dokumentáló iratoknak tekinti. Az Újszövetséget az egyház könyvének tekintette. **Művei:** Apostolat - Verkündigung - Kirche. Ursprung, Inhalt und Funktion des kirchlichen Apostelamtes nach Paulus, Lukas und den Pastoralbriefen, Gütersloh 1965. Das Kerygma und der irdische Jesus, Historische Motive in den Jesus-Erzählungen der Evangelien, Göttingen 1970. Die Apostelgeschichte, NTD 5, Göttingen und Zürich 1981. Der erste Brief an Timotheus, EKK XV, Zürich 1988. Exegetische Verantwortung in der Kirche. Aufsätze, ed. M. Karrer, Göttingen 1990. Die Kirche im Neuen Testament, GNT, NTD.E 10, Göttingen 1993. Neues Testament, 7., vollst. überarb. Aufl., Neukirchen-Vluyn 1999. Die Offenbarung des Johannes, 3. Aufl., Zürich 2001. Jesus, 2., durchgesehene Aufl., München 2002. Einführung in das Neue Testament, Reclam (Reclam Wissen), 267 S., Bibliographisch erneuerte Ausg., Stuttgart 2003. Jesu Gleichnisse im Matthäusevangelium: ein Kommentar zu Mt 13,1-52, ed. H. Kreller u.a., Neukirchen-Vluyn 2005.

Romero, C. Gilbert, 1936. Dixon USA, NM - Tanult St. John's Coll BA 1957. Papszentelés 1961. Princeton Egyetem PhD 1982. Tanított United Theol Sem. La Salle Coll. San Carlos Coll Peru., Ásatások szakértője Gezer 1968. Ai 1969. Lakis 1983. Tell-el Hammah 1988. Szakterülete a héber Biblia, mezopotámia tanulmányok **Művei:** Hispanic Devotional Piety: Tracing the biblical Roots Orbis, 1991.

Rook, John T., 1948. Brantford, Kanada, ON - Tanult McMaster Coll. 1976. Oxford Egyetem bölcsész doktorátus 1984. Tanított McMaster Div. Coll. 1979-től. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** A New Testament Greek Workbook McMaster, 1985.

Rooker, Mark F., 1951 Dallas USA, TX – Tanulmányai Rice Egyetem BA 1985. Brandeis Egyetem PhD 1988. Tanított Dallas Theol Sem. 1988-tól. Criswell Col. Dallas 1992-től. Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** Biblical Hebrew in Transition: The language of the Book of Ezekiel JSOT, 1990. "Ezekiel and the Typology of Biblical Hebrew. Hebr. Ann. Rev. 12. 1990.

Roop, Eugene F., South Bend, USA, IN. - Bethany Theol. Sem. MDiv 1967. Claremont Grad School 1967-70. Profeszor Earlham Coll 1970-77. Bethany Theol Sem 1992-től. Szakterülete a héber Biblia: **Művei:** Commentry on Genesis. Herald, 1986.

Rörer, Georg (Rorarius), 1492 Deggendorf – 1557 Jéna, Németország - Luther közeli munkatársa. Deggendorfban nőtt fel, 1511-ben Lipcsébe ment tanulni. A humanizmus hatása alatt állt. 1515-ben bakkalaureátust szerzett. 1520-ban magiszter lett Lipcsében. 1522-től Wittenbergben tanított, itt került közel Lutherhez (1483–1546), Melanchthonhoz (1497–1560) és Johannes Bugenhagenhez (1485–1558). 1525-től Wittenbergben a városi templomban volt diakónus. Luther avatta lelkésszé, a reformáció első lelkésze volt a városban. 1526-ban házasodott össze Johanna (Hannika) Bugenhagennel, a wittenbergi plébános – Luther gyóntatója – nővérével. Mivel felesége hamarosan pestisben meghalt, további házasságok következtek, gyermekeit Luther keresztelte. Lutherrel együtt utazott a vallási megbeszélésekre, így a Zwinglivel (1484–1531) folytatott vitára is, valamint gyülekezeti, fejedelmi és iskolai vizitációkra. Legtöbbször tőle származak Luther beszédeinek datálásai. Szorgalmasan legyejegyezte előadásait és asztali beszélgetéseit 1522–1546 között, amiért őt Luther tréfásan „servus servorum in Typographiá”-nak, vagyis a nyomdászati szolgák szolgájának nevezte. Ő volt Luther egyetlen bajor követője, aki ezen felül levelezését is gondozta. Tíz éven keresztül dolgozott együtt Lutherrel a bibliafordítás korrekcióján. A későbbi években fő tevékenysége a wittenbergi nyomdából (Hans Lufft) kikerült művek korrigálása lett, és előkészítette Luther összegyűjtött műveinek kiadását (1532–1554). A schmalkaldeni háborúban fogságba esett, ahonnan csak a dán király III. Christian (1534–1559) közbenjárására szabadult. Azonban a dán ködös klímát nem bírta, ezért visszatért Jénába, és halálig Luther műveinek jénai kiadásán dolgozott. Bár nem volt eredeti szellem, szorgalma révén a lutheri reformáció forrásai mindenki számára gyorsan, jó kiadásban megismerhetővé váltak. **Műve:** *Vieler schöner Sprüche Auslegung*. Jena 1548.

Röhser, Günter 1956 Rothenburg/Tauber, Németország – Evangélikus teológiát tanult 1975 -1981 Erlangen, Heidelberg és Neuendettelsau egyetemén. Ökumenikus intézetet vezet 1982 -1985 Heidelbergben. Lelkészi tevékenység 1985 -1987 Rehau/Oberfranken. Teológiai doktorátus 1986 Heidelberg. 1987 -1990 tanulmányi felügyelő Predigerseminar Bayreuth. Lelkész avatás 1988. DFG Ösztöndíj 1990 -1992. habilitáció 1993 Heidelberg újszövetségi teológiából Lelkész és teológiai referens a Bajor evangélikus egyház vezetésében Bayreuth 1992 -1994 emellett tanít újszövetségi teológiát Bamberg-ben. Siegen Újszövetségi tanszékvezető 1994 -1997 Áchenbe hvják tanítani 1997-től Újszövetség tanszékre. 2003-tól nyilvános egyetemi tanár Bonn evangélikus teológiai fakultás Újszövetségi tanszékén. **Művei:** Christen und Juden – Juden und Christen. Eine Wanderausstellung in Bayern, hg. v. U. Rudnick u. Hans-Jürgen Müller, Hannover 2002. "Jede hat ihren Glauben. Aber es ist ein Gott." Begegnungen mit muslimischen Frauen. Eine Wanderausstellung, hg. v. U. Rudnick u. M. Neubert, Hannover 2003. "Aber wie kommt es in jedes Haus und jedes Dorf?" Analyse ausgewählter religionspädagogischer Materialien zum Thema "Judentum" und "christlich-jüdisches Gespräch", Hannover 2004. Metaphorik und Personifikation der Sünde. Antike Sündenvorstellungen und paulinische Hamartia, Tübingen 1987 (WUNT II 25)

Prädestination und Verstockung. Untersuchungen zur frühjüdischen, paulinischen und johanneischen Theologie, Tübingen 1994 (TANZ 14).

Römer Thomas 1955. Németország. - Teológiát tanult 1974-1981 Heidelberg, Tübingen, Párizs egyetemén. Héber kurzuson vesz részt 1982 Párizsban. Nancy református lelkésze 1983-1984. Genfben az Ószövetségi teológiai fakultáson asszisztens 1984 -1989 és bibliai hébert tanít. Teológiai doktorátus 1988 Ószövetségből. Kutatói ösztöndíj 1989-1991 Genf. Megbízott professzor 1991-1993 Genfben. Nyilvános rendes egyetemi tanár 1993 Lausanneban. Vendég professzor Montpellier, Neuchâtel, Paris, Zurich, Managua, Mexico-City. l'EPHE igazgatója 1999-2000. Lausanne teológiai fakultás dékánja 1999-2003. Művei : *Israels Väter. Untersuchungen zur Väterthematik im Deuteronomium und in der deuteronomistischen Tradition* (OBO 99), Freiburg (CH) - Göttingen 1990. *Dieu obscur. Le sexe, la cruauté et la violence dans l'Ancien Testament (Essais Bibliques 27)*, Genève : Labor et Fides, 1996, 2e éd. 1998 ; traduction espagnole : *Un Dios Enigma'tico. Sexo, Crueldad y Violencia en el Antiguo Testamento*, Managua : FEET-CIEETS, 2000 ; traduction italienne : Paideia 2002. *Le peuple élu et les autres. L'Ancien Testament entre exclusion et ouverture*, Poliez-le-Grand : Editions du Moulin, 1997. Avec A. H. W. Curtis (ed.), *The Book of Jeremiah and Its Réception - Le livre de Jérémie et sa réception* (BTHL 128), Leuven : Peeters, 1997. *Les chemins de la sagesse. Proverbes, Job, Qohéleth*, Poliez-le-Grand : Editions du Moulin, 1999. *Moïse « lui que Yahvé a connu face à face »*(Découvertes 424), Paris : Gallimard, 2002. *Jérémie. Du prophète au livre* Poliez-le-Grand : Editions du Moulin, 2003. Avec A. de Pury et J.-D. Macchi (ed.), *Israël construit son histoire. L'historiographie deutéronomiste à la lumière des recherches récentes* (Le Monde de la Bible 34), Genève : Labor et Fides, 1996 ; traduction anglaise : *Israel Constructs Its History. Deuteronomistic History in Récent Research* (JSOT.S 306), Sheffield : Sheffield Academic Press, 2000. Avec A. de Pury (ed.), *Le Pentateuque en question* (MoBi 19), Genève : Labor et Fides, 2002. Avec J.-D. Macchi et C. Nihan (ed.), *Introduction à l'Ancien Testament* , Genève : Labor et Fides, (Le Monde de la Bible 49), 2004.

Rösel Martin 1961 Essen, Németország – Evangélikus teológiát tanult 1980-1987 között Bonn és Hamburg egyetemén. Tudományos munkatárst 1988-1992 Hamburgban Klaus Koch mellett. Diplomáját 1993-ban szerzi meg. Rostock –ban tanít 1993 hébert és ószövetséget. Habilitált 1999-ben. Jenában tanít 2001-2002 Rostockban 2002-2006 . **Művei:** Übersetzung als Vollendung der Auslegung. Studien zur Genesis-Septuaginta, BZAW 223, Berlin/New York 1994. Bibelkunde des Alten Testaments: Die kanonischen und apokryphen Schriften; Überblicke - Themakapitel - Glossar, Neukirchen-Vluyn 1996;

Rosenberg, Joel W., Los Angeles CA, USA - Tanult California Egyetem BA 1965. PhD 1978. Hebrew Union Coll BHL 1968. Tanított California Egyetem 1973-74. Wesleyan Egyetem 1976-78. Tufts Egyetem 1980-tól. Szakterülete Héber Biblia, Judaika tanulmányok **Művei:** "1 and 2 Samuel" Jeremiah and Ezekiel in the literary Guide to the Bible. Harvard UP., 1987. King and King: Political Allegory I the Hebrew Bible. Indiana UP., 1986.

Rosenmüller, Ernst Friedrich Karl, 1768 Hessberg – 1835 Lipcse Németország - Evangélikus teológus és orientalista. Lipsesében tanult, 1796-ban az arab tanulmányok professzora lett, 1813-tól keleti nyelveket tanított. Egy évszázaddal korábban, mint Bernhard Duhm, az Úr „szenvető szolgájának” énekeit elkülönítette Izajás szövegéből és a fogság utáni jellegzetességeket mutatott ki rajtuk (42,1–7; 49,1–5; 50,4–10 és 52,13–53,12.). A Pentateuchus forráselméletének megrögzött ellenzője volt, és védelmezte a Tóra mózesi

szerzőségét és egységét. **Művei:** *Brief Jacobi*, Leipzig 1787 (fordítás és kommentár); *Scholia in Vetus Testamentum*. 11 kötet. Leipzig 1788–; *Pentateuchus annotatione perpetua illustravit*. 3 kötet. Leipzig 1788, 1795, 1821; *Pentateuchus annotat. perpet. illustr.* 2. kötet: Leipzig 1788, ²1795, 3. kötet: 1780, 1798, 1824; *Jesaiæ vaticinia, annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1792–1793, ²1810–1820; *Psalmi annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1798–1802, ²1821–1823; *Jobus latine vertit et annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1806; *Prophetæ minores annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1812–1816, ²1827–1828; *Jeremiæ vaticinia et threni; lat. vertit et annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1826–1827; *Salomonis regis et sapientis quæ perhibentur scripta. lat. vertit et annotat. perpet. illustr. I. Prv continens*. Leipzig 1829; *II. Eccl et Cant continens*. Leipzig 1830; *Dan, lat. vertit et annotat. perpet. illustr.* Leipzig 1832; *Libri historici Veteris Testamenti annotat. perpet. illustr.* I. kötet: Leipzig 1833, II. kötet: Leipzig 1835; *Zohairi carmen templi Meccani foribus appensum. Arabice editum, lat. conversum publico eruditorum examini adiecit*. Leipzig 1792; *Historia Interpretationis librorum sacrorum in ecclesia christiana*. 5 kötet. Hildburghausen – Leipzig 1795–1814; (kiadta:) BORCHART, S., *Hierozoicon*. 3 kötet. Leipzig 1793–1796; *Oratio habilitationis, præmissa in selecta quaedam Arabum adagia*. Leipzig 1797; *Selecta quaedam Arabum adagia, nunc primum arabice edita, lat. versa atque illustrata*. Leipzig 1797; *Hdb. f. die Lit. der bibl. Kritik u. Exegese*. 4 kötet. Göttingen 1797–1800; *Arab. Elementar- u. Lesebuch, mit einem vollst. Wortreg.* Leipzig 1799; *Über den arab. Roman des Hariri*. Leipzig 1801; *Commentatio de Pentateuchi versione persica*. Leipzig 1813 (1814); *Johann Georg Rosenmüller, Scholia in Novum Testamentum*. Nürnberg 1815–1832; *Das alte u. neue Morgenland, oder Erll. der HS aus der natürl. Beschaffenheit, den Sagen, Sitten u. Gebräuchen des Morgenlandes. Mit eingeschalteter Uebers. v. Sam. Burders morgenländ. Sitten u. Will. Ward's Erll. der HS aus den Sitten u. Gebräuchen der Hindus*. 6 kötet. Leipzig 1817–1820; *Institutiones ad fundamenta linguæ Arabicæ. Accedunt sententiæ et narrationes Arabicæ una cum Glossario arabico-latino*. Leipzig 1818 (1819); *Vocabularium veteris testamenti hebraeo-chaldaicum, et cum bibliis hebraicis manual. compigni queat*. Halle 1822 (1827); ROSENMÜLLER, G. H. (társszerző), *Bibl.-exeget. Repertorium, oder die neuesten Fortschritte in Erk. der HS*, 2 kötet. Leipzig 1822–1824; *Bibl. Geographie* (Hdb. der bibl. Alterthumskunde). 3. kötet. Leipzig 1823–1831; *Bibl. Naturgesch.* (Hdb. der bibl. Alterthumskunde, 4. kötet.). Leipzig 1831; *Zohairi carmen al-Moallah appellatum. Cum scholiis Zuzenii integris et Nachasi selectis arabice editit, lat. vertit, notis illustr., glossarium adiecit*. Leipzig 1826; *Analecta Arabica*. 2 kötet. Leipzig 1825–1826; *Scholia in Vetus Testamentum, in compendium redacta*. Leipzig 1828–.

Rost, Leonhard, 1896, - 1979. Németország – Teológiai tanulmányait Erlangenben végezte és 1922-ben doktorált, majd arab nyelvi doktorátust is szerzett 1925-ben. Ezt követően magántanár volt Erlangenben 1926-tól és Berlinben 1929-től. 1935 -1939 rendkívüli tanár. Előbb Greifswaldba hívták 1938, majd 1946-ban Berlinben ahonnan 1956-ban ismét Erlangenbe tért vissza és 1965-ben nyugdíjba vonult. Az első berlini orszakában tanított 1936-ban Institutum Judaicum-ban is, ahol főleg Misna szövegekkel foglalkozott. 1934-ben a Hitvalló Egyházhoz csatlakozott. A 2 Világháború után újrászervezte Berlinben a teológiai fakultást és az Institutum Judaicum-ot is. Igen korán bekapcsolódott a Qumrán kutatásba is. Szembe került Gerhard von Rad nézetével Deut 26,5-11 régiségét illetően és a kis történeti Credo mellett foglalt állást. Gerhard Lisowsky-val együtt az Ószövetség konkordanzájának összeállításán munkálkodtak. Átdolgozta Sellin Ószövetségi bevezetőjét melyet később Georg Fohrer fejlesztett tovább. **Művei:** *Al-As'ar's Kitáb al-luma'*. Text u. Übers. mit Einl. (Diss. phil. [masch.] Erlangen 1922, *Die Damaskusschrift*. (Kleine Texte f. Vorlesungen u. Übungen 167), Berlin 1933²; *Die Mischna*. Text, Übers. u. ausführliche Erkl., begr. v. Georg

Beer u. Otto Holtzmann, hrsg. v. Karl Heinrich Rengstorf u. L. R., Stuttgart 1933-1937; Israel bei den Propheten (BWANT 71), Stuttgart 1937; Die Vorstufen v. Kirche u. Synagoge im AT. Wortgeschichtl. Unterss. (BWANT IV,24 [76], Stuttgart 1938, 1967²; Konkordanz z. hebr. AT. Nach dem v. Paul Kahle in der Biblia Hebraica (...) besorgten Masoretischen Text unter verantwortlicher Mitwirkung v. L. R. ausgearb. u. geschrieben v. Gerhard Lisowsky, Stuttgart 1958. Biblisch-hist. Hdwb., 4 Bde. Göttingen 1963-1979; Das kleine geschichtl. Credo u. andere Stud. z. AT, Heidelberg 1965. Einl. in die at. Apokr. u. Pseudepigraphen einschl. der großen Qumran-Hss., Heidelberg 1971.

Rothenberg, Beno 1912? Israel - Tanult Héber Egyetem Jeruzsálem MA 1939. Goethe Egyetem Frankfurt PhD 1962. Tanított Tel Aviv Egyetem Archeológiai Intézetében 1969-75. London Egyetem Archeológiai Intézetének vezetője 1975-től. Ásatások szakértője 1964-90 Arabah. Sinai 1967-73. Amraru völgy 1988-90. Szakterülete az archeológia. **Művei:** The Egyptian Mining Temple at Timna Res. In the Arabah 1 k. 1988. Ancient Mining and Metallurgy in Southwest Spain 1981. Sinai, Pharaohs, Miners, Pilgrims and Soldiers 1979. Antikes Kupfer in Timna-Tal 1980. Negev Archeology in the Negev and the Arabah 1967.

Rowley, Harold Henry, 1890 Leicester - 1969 Cheltenham, Anglia - Ószövetség kutató. Teológiát Wuygeston College Leicester-ben tanult 1910-től Baptist College Bristol és Mansfield College Oxford-ban. 1917- 1922 baptista lelkész Wells és Somerset-ben. 1922-1930 misszionárius Baptist Missionary Society keretében Kínában. 1924-1929 itt magán tanár Old Testament Literature Shantung Christian University-n. Miután visszatért Anliába 1930 -1934 héber nyelvet tanított University College Cardiff. Majd 1935-1945 héber nyelvezete tanított University College of North Wales in Bangor. 1945 egyetemet váltott Universitát Manchester 1949-ig itt volt héber nyelv tanár 1949- 1959 kinevezett professzora a héber nyelvnek és irodalomnak. Nyugalomba vonulása után Manchester mellett kis faluba vonult vissza és intenzíven publikált itt is halt meg. Az ószövetséget praktikusán közelítette meg, hogy gyülekezeti használatra is méltó legyen, de 1947-es qumráni felfedezések után sokat foglalkozott ezekkel az írásokkal. Különösen érdekelte a Dániel könyve és a két testamentum közötti irodalom. Számos újszövetségi témában is publikált és kínai élményei hatására a vallástörténettel is foglalkozott. **Művei:** Monographien: Darius the Mede and the Four World Empires in the Book of Daniel, 1935, The Authority of the Bible, Birmingham 1950; The Dead Sea Scrolls and their Significance, London 1955, 2nd ed. 1961; The Origin of the Dead Sea Scrolls, Offprint of 'Melilah' V, Manchester 1955; Prophecy and Religion in Ancient China and Israel, London 1956; The Faith of Israel. Aspects of Old Testament Thought, London 1956, rev. ed. 1961/1970/1974; Jewish Apocalyptic and the Dead Sea Scrolls, London 1957; The Dead Sea Scrolls and the New Testament, London 1957, reprinted 1964; Worship in Ancient Israel. Its Form and Meaning, London 1957/Philadelphia 1967; The Dead Sea Scrolls from Qumran, Southampton 1958 (Montefiore Memorial Lecture 2); The changing Pattern of Old Testament Studies, London 1959; The Teach Yourself Bible Atlas, London 1961; The Modern Reader's Bible Atlas, New York 1961; Men of God. Studies in Old Testament History and Prophecy, London 1963; From Moses to Qumran. Studies in the Old Testament by H.H. Rowley, London 1963, reprinted Freeport 1971; The Growth of the OT, New York 1963; London 1967; The Relevance of Apocalyptic. A Study of Jewish and Christian Apocalypsis from Daniel to Revelation, rev. London/New York 1964; Atlas zur Bibel, Wuppertal 1965; Apokalyptik, ihre Form und Bedeutung zur Biblischen Zeit. Eine Studie über jüdische und christliche Apokalypsen vom Buch Daniel bis zur geheimen Offenbarung, übersetzt von J. und R. Pesch (erw.) Einsiedeln/Köln 1965; The Servant of the Lord, Oxford 1965; The Holy Bible. Old and New Testament together with the Apocrypha of the OT. With an Introduction to the Apocrypha by H.H. Rowley, Edinburgh/London 1965;

Job. The Century Bible, London 1970; Dictionary of the Bible Place Names, London/Old Tappan, N.J. 1970/71;

Rózsa Huba, 1939 Bp. –, Magyarország - Székesfehérvári egyházmegyes papként szegedi Hittudományi Főiskolán tanult 1959–1964 között. A budapesti Hittudományi Akadémián szerzett teológiai doktorátust 1969-ben. Papszentelése 1964-ben volt. Káplánként dolgozott 1969-ig. 1969–1975 között az esztergomi Hittudományi Főiskola tanára, 1972–1975 között a Pápai Bibliikus Intézet ösztöndíjasa volt. 1975-ben bibliikus szaklicenciátust szerzett. 1975–1977 között az esztergomi Érseki Főiskola tanára. 1977-től a budapesti Hittudományi Akadémia Ószövetség tanszékének vezetője, 1986–1988 és 1988–2000 között dékán. A levelező tagozat igazgatójaként működött 1991–1998 között. 1992-től a Szent István társulat választott alelnöke. 2002-től a Hebraisztikai Társaság alelnöke. Apáczai Csere János-díjas 1993-ban, Scheiber Sándor-díjas 1998-ban, Stephanus-díjas 2001-ben. **Művei:** *Krisztus Jézus született...* Bp. 1978; *Jézus Krisztus Kereszthalála és feltámadása.* Bp. 1982; *Az Ószövetség keletkezése.* Bp. 1986; *Mi a Biblia?* Bp. 1995; *Kezdetkor teremtete Isten. A Bibliai őstörténet magyarázata.* Bp. 1997; *Üdvösségkövetők az Ószövetségben.* Bp. 2001; *A Genézis könyve.* Bp. 2002..

Rudolph, Kurt H., 1929 Dreda, Németország, - Lipszéban tanult 1956-tól. Teológiai doktorátust, majd PhD 1958. Habilitált 1961. Tanított Lipcse Egyetem 1961-63. Docens 1963-84. Professzor Californiában Santa Barbara Egyetemen 1984-86. Marburgban Németország 1986-tól. Szakterülete szemita nyelvek, szövegek és feliratok, apokrifok és post-bibliikus tanulmányok. **Művei:** *Die Gnosis.* Lipcse 1977. *Fundamentals and the Study of Religions.* MacMillan, 1985. *Theogonie, Kosmogonie und Anthropologie in den mandeischen Schriften* 1965. *Die Mandeer* 1-2 k. Vandenhoeck and Ruprecht, 1961.

Rudolph, Wilhelm, 1891 Winkersheim ? – 1997. Németország - Evangélikus teológus. Apja tűzoltó volt. 1903-ban Heilbornba költöztek, 1908-ban Tübingenbe. Mindig nagyon gyorsan tanult, ezért az alsóbb osztályokat is hamarabb végezte el. Teológiát Würtenbergben és Stuttgartban is tanult. Szeminaristaként két évet Maulbornban töltött. Igen nagy hatással volt rá Hermann Hesse *Unterm Rad* c. műve. Megismerkedett a Nestle családdal, tőlük héber Bibliát is kapott. A teológiai tanulmányok jórészt Tübingenben és Halléban végezte. Arab, szír és akkád nyelvet is tanult. Feuerbach illúziója érintetlenül hagyta, a vallástörténet és az iszlám viszont érdekelte. 1914-től öt éven át katona volt. Közben a Korán zsidó és keresztény kapcsolatait kutatta. Kitűnő lekipásztor volt. Mivel tanulmányai egy részét autodidaktaként végezte, nem volt egyszerű akadémiai pályára lépnie. 1928-ban végre Palesztinában tölthetett egy negyed évet Albrecht Alt asszisztenseként. Ekkor kezdett el foglalkozni a palesztinai szanhedrinnel. 1922-ben házasodott. 1930-ban a nyári szemesztert Giessenben töltötte. Korán megismerkedett Einhornnal, G. von Raddal, Josep Ziegler vezette be a LXX titkaiba, ugyanaz, aki a 12 próféta szövegét kiadta. 1922-ben ÓSz-t tanított. 1927-ben Jeremiás egyedi héber szavaival foglalkozott és bekapcsolódott a Kittel-Biblia Jeremiás-szövegének feldolgozásába. Az Ószövetség csaknem összes könyvével foglalkozott. 1939-ben a Pentetuchus duplettjeit vizsgálta meg. Kommentárjai igen könnyen érthetők. 1941-re készül el Jeremiás-kommentárjával. 1942-ben az Énekek énekével. 1955-ben a Krónikák könyvének kommentárját készítette el. Folytatta ezt az Edrás-Nehemiás könyvével. 1966–1976 között készültek el a kispróféták kommentárjai. Ettől kezdve egyre többet foglalkozott a próféták írásaival és sorra adta ki kommentárjait. 1946-tól Marburgban tanszékvezető volt, 1949-től Münsterben tanított.

Ruiz, Jean-Pierre M. 1958 Queens USA NY. - tanulmányai Cathedral Coll. BA 1978. Gregoriana Egyetem Roma STB 1981. STD 1989. Tanított Pope John XXIII. Nemzeti Szeminárium 1989-1991 St. Charles Boreomeo Sem. 1990-93. St. Joh's Egyetem 1991-től. Szakterülete a héber Biblia, Újszövetség. **Művei:** Ezekiel in the Apocalypse: The Transformation of Prophetic Language in Revelation 16,17-19,10 Lang, 1989.

Rumer Gergely, 1570 Baán– 1627 Brünn, Ausztria/Csehország - Jezsuita pap és tanár. 1604-ben a grazi egyetemen tanított grammatikát, retorikát, bölcsészetet és héber nyelvet. Hét évig teológiai tanár volt, 1614-ban rektor Passauban és Olmützben, 1623-ben ő lett az első cseh provinciális. **Művei:** *P. Delizius, Cantica Cantorum Commentaria* Roma 1604; *Parentalia*. Roma 1691; *Oratio habita in funere Seren. Mariae Matris Theresia Archiducis Ferdinandi 13. Col. Junii. 1608.; Tuba Pacis...* Romae 1618.

Runia, David T., 1951. N.O. Polder, Hollandia - Melbourne Egyetem MA 1975. Free Egyetem Amstedam bölcsész doktorátus 1983. Tanított Hollandia Orgn. Andveancement of Pures Res. 1980-82. Huggens, res. Fellow Free Egyetem Amsterdam 1983-84. Patrisztikát és ókeresztény egyháztörténetet is tanított 1986-87. Utrecht Egyetemén tanított 1991. Rendkívüli tanár Leidenben 1992. Középkori filozófiát tanított. Szakterülete az apokrifok és a post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Exegesis and Scripture: Studies on Philo of Alexandria* 1990. *Philo of Alexandria: AN annotated Bibliography 1937-1986.* *Philo of Alexandria and the Timaeus of Plato* 1986. *The Studia Philonica Annual Scholars, ??*

Rupčić, Ljudevit 1920 Hardomilja -2003 Zágráb. Horvátország - Gimnáziumot a Široki Breg-i ferenceseknél végezte, ahol 1938-ban érettségizett, belépett a ferencesek rendjébe. Filozófiai és teológiai tanulmányait Mostárban kezdte, majd Zágrábban folytatta a Teológiai egyetemen (KBF), ahol 1946-ban szerzett diplomát. Még ebben az évben pappá szentelték. Két évig katona, majd több plébánián teljesített lelkipásztori munkát végzett. Diplomáját Zágrábban védte meg 1958-ban: "Én veletek vagyok a világ végezetéig" (Mt 28,20) címmel. Ezt követően a Szarajevói Ferences teológián tanított bibliai tantárgyakat 1988-ig. 1968-1980 között tagja volt a Jugoszláv püspökkari konferencia bizottságának. Tanári működése mellett az újszövetségi Szentírás fordításával foglalkozott. **Művei:** - *Sveto pismo Novi zavjet. S izvornog grčkog teksta preveo i bilješkama popratio dr. fra Lj. - - Rupčić. .(Újszövetség fordítása eredeti görög szövegből és a megfelelő jegyzetek hozzá - öt kiadást ért meg)* Pastoralna biblioteka, Sarajevo 1961; - *Biblija Stari zavjet i Novi zavjet,* (Biblija. Ó és Újszövetség fordítás - a teljes újszövetség fordítása az övé) Stvarnost Zagreb 1968; - *Novi zavjet i Psalmi,* (Újszövetség és a zsoltárok könyve) «ZIRAL» Mostar 1998; - *Pjesma nad Pjesmama.(Énekek éneke - fordítás)* KS Zagreb 1973; - *Isus. Pravi Bog i pravi čovjek,* (Jézus. Igaz Isten és igaz ember) Zagreb 1981; - *Gospina ukazanja u Međugorju,(Mária megjelenése Megyugorjében)* Samobor 1983; - *Vjerujem u Isusa Krista,(Hiszek Jézus Krisztusban)* KS Zagreb 1990; - *Gospa u župi Međugorje,(A Szűzanya a megyugorjei plébánián - a könyvet több nyelvre lefordították)* Međugorje 1991; - Lj. Rupčić – R. Laurentin, *Apparait elle la Vierge a Međugorje,* Paris 1984; - Lj. Rupčić – R. Laurentin, *Das Geschehen von Međugorje,* Styria Graz 1985; - *Sudbina istine,(Az igazság sorsa)* Zagreb 1994.

Rupert von Deutz nevezik Rupertus Tuitensis-nek is 1070 -1130 Deutz, Németország – egzegéta, misztikus és ligurgikus. Mégy gyerekként került Lüttichbe kolostorba és 35 évesen szentelék pappá. Előbb szentek legendáit kezdte írni, majd költeményeket is írt. Körülbelül 1110 -1129 között halálig alkotta meg a 12 század legnagyobb német teológiai munkáit. Dogmatikus összefoglalókat írt, 1113-ban átkerült a Michaelsberg kolostorba 1120-tól Deutz (Köln mellett) apátja. Csaknem a teljes Bibliát kommentálta. Allegorikus és tipologikus szövegmagyarázatot használt. Ez a módszer nála érte el a csúcát. Kiemelkedően szép

Jelenések könyve és Énekek éneke kommentárja. De igen népszerű volt Máté és János evangélium kommentárjai valamint a kisprófétákhoz írt kommentárok. Liturgikus mise komentárjai is igen nagy népszerűségnek örvendtek. **Művei:** Jacques Paul Migne, Patrologia Latina, 167-170 kötet. Corpus Christianorum, Continuatio Medievalis (Turnhout : Brepols), 7, 9, 21-24, 26, 29 kötet. Irodalom: Walter Berschin, Os meum aperui. Die Autobiographie Ruperts von Deutz, Köln 1985. Anton Leichtfried, Trinitätstheologie als Geschichtstheologie. "De sancta Trinitate et operibus eius" Ruperts von Deutz, Echter, Würzburg 2002. Meinolf Schumacher: Rupert von Deutz erzählt eine Fabel. Über Inkonsequenzen in der mittelalterlichen Kritik weltlicher Dichtung, in: Poetica 31 (1999), Hubert Silvestre: Rupert von Deutz, in: Rheinische Lebensbilder Bd. 11, Rheinland-Verlag, Köln 1988,

Rüterswörden, Udo 1953 Essen, Németország – Evangélikus teológiát és orientalisztikát 1971-1977 Bochum és Münster egyetemen tanult. Teológiai vizsgáját 1977-ben tette le. Teológiai doktorátust 1981 Bochum-ban szerzett. Habilitációját 1986 Kiel-ben szerezte a Deuteronomiumról írott dolgozatával. Gesenius kör tudományos asszisztense Kielben 1983-1996. Ószövetségi tanszéken tanít Münchenben 1996/97. Lipcsében nyilvános rendes tanár 1997-2000 az Ószövetségi tanszéken. 2000-tól Bonn-ban tanít. Kiadója a "Orientalia Biblica et Christiana" sorozatnak és "Alter Orient und Altes Testament" sorozatnak és főszerkesztője a "Zeitschrift für Althebraistik". Szakterülete őstörténet, Teremtés könyve, ókori hebraisztika, Deuteronomium Izrael története Akhamidák korában. **Művei:** Die Beamten der israelitischen Königszeit. Eine Studie zu sar und vergleichbaren Begriffen. Inauguraldissertation zur Erlangung der Würde eines Doktors der Theologie der Abteilung für Evangelische Theologie der Ruhr-Universität Bochum, Bochum 1981. Die Beamten der israelitischen Königszeit. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1985 [überarbeitete Fassung der Dissertation]. Von der politischen Gemeinschaft zur Gemeinde. Studien zu Dt 16,18-18,22 Bonn 1987.

Rylands, Enriqueta Augustina 1843 Havana, Kuba – 1908 Manchester, Anglia - a Library of Rylands könyvtár alapítója Manchesterben. Anyja özvegyen maradt és a család Párizsba költözött és ott egy zongoristával házasságot kötött össze eredetileg római katolikus volt, de New York, London és Paris egyetemen folytatott tanulmányai után eltávolodott a katolicizmustól és Thomas Raffles (1788-1863) tiszteletes hatására kongregacionista lett. Amikor 1875-ben összeházasodott John Ryland üzletemberrel, 1888-ban férje elvesztése után Manchester hajózási csatornájának legnagyobb támogatója lett. Férje emlékére alapította a könyvtárat 1899-ben házasságuk évfordulójára. Sámos bibliai kódexet vásárolt a könyvtár részére. **Irodalom:** Farnie, D.A. (1989) "Enriqueta Augusta Rylands, 1843–1908, Founder of the John Rylands Library", Bulletin of the John Rylands University Library, vol.71, pp.3–38